

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:
Diplomamunka_Veréb_Diána.pdf

Ким подано:
Ерік Марусич

Дата перевірки:
2024-05-22 09:42:47

Дата звіту:
2024-05-22 09:56:56

Ким перевірено:
I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:
63

Кількість слів:
22500

Схожість 6%	Збіг: 20 джерела	Вилучено: 13 джерела
Інтернет: 18 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 1%	Кількість: 20 джерела	Перефразовано: 1006 слова
Цитування 3%	Цитування: 143	Всього використано слів: 2344
Включення 0%	Кількість: 6 включення	Всього використано слів: 81
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 2 слова

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ПОЛИТИЧНА КАР’ЄРА ЛОНЬЯЇВ У ХІХ СТОЛІТТІ

ВЕРІБ ДІАНА ТІБОРІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма Історія та археологія

Спеціальність Історія та археологія

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

(к.і.н., доцент)

Завідувач кафедри:

ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

(к.і.н., доцент)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра історії та суспільних дисциплін

**Кваліфікаційна робота
ПОЛИТИЧНА КАР'ЄРА ЛОНЬЯЙВ У ХІХ СТОЛІТТІ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II-го курсу

ВЕРІБ ДІАНА ТІБОРІВНА

освітня програма Історія та археологія

спеціальність Історія та археологія

Науковий керівник: **ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ**

(к.і.н., доцент)

Рецензент: **МОЛНАР ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ**

(доктор філософії, доцент)

Берегове
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

A LÓNYAYAK POLITIKAI PÁLYAFUTÁSA A 19. SZÁZAD IDEJÉN

Magiszteri dolgozat

Készítette: Veréb Diána

II. évfolyamos Történelem és régészet

szakos hallgató

Témavezető: Csatáry György

(PHD, docens)

Recenzens: Molnár Ferenc

(PHD, docens)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ І. ПОХОДЖЕННЯ ЛОНЯЙАКІВ.....	7
1.1 Замки Лоняйаків	9
РОЗДІЛ ІІ. ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТА ЛОНЯЙІВ	12
РОЗДІЛ ІІІ. ВОЛОДІННЯ ЛОНННЯЙІВ У ХІХ СТОЛІТТІ	14
3.1 Роль Лоняї Габора в політиці	15
3.2 Політична кар'єра Яноша Лоняї.....	17
3.3 Огляд маєтків роду Лоняї у Березькій жупі	18
РОЗДІЛ ІV. ЛОНЯЙІ МЕНЬХЕРТ.....	23
4.1 Життєвий шлях	23
4.2 Політична кар'єра.....	24
4.3 Остання станова діста.....	31
4.4 Лоняї та заліниця	37
4.5 Регулювання Тиси.....	43
4.6 Майно та борг	45
4.7 Особистість Лоняї Менхерта	46
ВИСНОВКИ	52
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	56

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	6
I. FEJEZET A LÓNYAYAK EREDEZTETÉSE	7
1.1 A Lónyay család kastélyai	9
II. FEJEZET A LÓNYAYAK NEVELTETÉSE ÉS OKTATÁSA	12
III. FEJEZET A LÓNYAYAK BIRTOKAI A 19-DIK SZÁZADBAN	14
3.1 Lónyay Gábor szerepe a politikában	15
3.2 Lónyay János politikai pályája	17
3.3 A Lónyayak Bereg vármegyei birtokainak az áttekintése	18
IV. FEJEZET LÓNYAY MENYHÉRT	23
4.1 Életképe	23
4.2 A politikai pályafutás	24
4.3 Az utolsó rendi országgyűlés	31
4.4 Lónyayak és a vasút	37
4.5 A Tisza szabályozása	43
4.6 A vagyon és az adósság	45
4.7 Lónyay Menyhért személyisége	46
ÖSSZEFOGLALÁS	52
PE3HOME	54
FELHASZNÁLT FORRÁS ÉS IRODALOM JEGYZÉKE	56

Bevezetés

A Lónyay család a 19. században kiemelkedő politikai és társadalmi szerepet játszott Magyarországon, különösen gróf Lónyay Menyhért miniszterelnöki tevékenysége és gazdasági reformjai révén. A Lónyay névvel először a szomszédos utca névtábláján találkoztam valamikor régebben. Ezek után pedig tanulmányaim során, valamint pedagógiai karrierem lévén (például Népismeret, Magyar történelem) futottam bele a famíliába.

Diplomamunkám témája: A Lónyayak politikai pályafutása a 19. század idején. Kutatásom a Lónyay család politikai, illetve gazdasági pályafutására fókuszál, különös tekintettel Lónyay Menyhéltre. Célom az, hogy átfogó képet tudjak adni a Lónyayokról a korszakot illetően.

A kutatás elsődleges és másodlagos források kombinációját alkalmazza. Elsődleges forrásként levéltári anyagok, másodlagosként pedig szakirodalmat fogok felhasználni. A levéltári anyagokat illetően egyrészt fel szándékozom használni a Kárpátaljai Állami Levéltár beregszászi részlegének az erre vonatkozó forrásadatait, valamint a magyarországi levéltárak elektronikusan elérhető forrásanyagát. A dolgozat megírásához forráselemző- és feldolgozó módszert fogok alkalmazni. Az így feltárt anyagokat igyekszem majd tudásom szerint alkalmazni. Szakirodalmi feldolgozás szempontjából fel fogom használni például Cieger András, Doby Antal köteteit/tanulmányait/kritikáit, valamint a konferenciák előadásainak a szövegeit, amelyekből bővebb információt lehet megtudni a Lónyay családról valamint az adott korszakról.

A munka a következő részekből fog összetevődni: bevezetés, négy fejezet és alfejezetei a munka terjedelmét illetően, összefoglalás, felhasznált irodalmi és forrás jegyzéke. Az első fejezetben azt fogom ismertetni, hogy honnan származnak a Lónyayak, kik a fontosabb családtagok, illetve milyen helyek tekinthetők a család székhelyének. A második egységben a Lónyayak neveltetésével és oktatásával fogok foglalkozni a 19. században, vázolva a fontosabb személyeket. A harmadik fejezetben áttekintést szeretnék adni a Lónyayak Bereg vármegyei birtokaikkal kapcsolatban, valamint hogyan jutottak hozzájuk azok a területek. Továbbá ismertetem azokat a családtagokat, akik kiemelkedők voltak a korszakot illetően. A negyedik egységet Lónyay Menyhértnak fogom szentelni, felvázolva politikai karrierjét, fontosabb életúti állomásait. Ebben segítségemre lesznek Lónyay Menyhért különböző naplófeljegyzései, a magyarországi elektronikus adatbázisok, illetve a különböző szakirodalmi elemzések.

Maga a téma a mai világban nem veszítette el az aktualitását, hiszen a család tagjai kulcsfontosságú szerepet töltöttek be a magyar politikában és a 19. századi történelemben. A kutatás eredményeként számos információt lehet szerezni a 19. századi Lónyayak életéről, politikai pályafutásukról, hozzájárulva a magyar történelem e korszakának jobb megértéséhez.

I. FEJEZET

A LONYAYAK EREDEZTETÉSE

Általánosságban véve az irodalomban kevés személyről készült monográfia. A Lónyay családról négy monográfia is készült, ám ezek az eredeztetéssel kapcsolatban némi problémát vetnek fel. Kettőt családtag írt: Lónyay Albert 1890-ben *Emlék a Lónyay család múltjából*, valamint Lónyay Ferenc 1941-ben megjelent *A nagylónyai és vásárosnaményi Lónyay család eredete*. 1895-ben Doby Antal által írt *A Lónyay család* című könyv látott napvilágot. 1904-ben pedig Karácsonyi János gondozásában *Az első Lónyayak* című mű jelent meg. A család eredetével kapcsolatban azonban nem egységes álláspontot foglalnak. Karácsonyi a Koppány nemből származtatja a családot, ahol az első ős a honfoglalóhoz sorolt Keczel volt. Lónyay Ferenc azt írja, hogy ősei a Csák nemzetséghez tartoznak.¹ Doby Antal pedig a Keme nemzetségből eredezteti a családot, aki szerint Lóna Gurg volt az első ős. Itt a továbbiakban azonban megegyezik Karácsonyi írásával, ugyanis mind a ketten a honfoglalásig vezették vissza a család eredetét.²

A családi okmányok szerint az első ismert törzs a Lóna Gurg volt a Keme nemzetségből. Mivel a nemzetség eredete a honfoglalással azonos, így a Lónyay család azok közé tartozik, akiknek ősei a magyarokkal érkeztek Ázsiából. Lóna Gurg, Béla hercegnek 1032-ben Lengyelországba menekülésekor volt kísérője. A herceg 1061-ben I. Béla néven trónra lépett, Gurnak azokat a birtokait, amiket tőle elvettek, visszaadta, sőt a hozzá való ragaszkodásáért ezeket újakkal bővítette: Szent-Iván-Kechketh, Deuecher, Nusol, Sreuleus, Buzás, Kisfoly, Szent Gotthard, Galov, Ozmán, Bachyda, Schilvas, Rechteg, Desocana.³

Származásuk Berenczi Nanával indult 1240-ből. A fia, Jakob, szatmári ispán birtokokhoz jutott a felesége által: Kis- és Nagylónya valamint Namény. Jakob fiai közül Bence a lónyai, az ifjabbik Jakob pedig a naményi vonal megalapítója. Luxemburgi Zsigmond 1405-ben vásárlási jogot nyert Naményra, amit Vásárosnamény néven Bereg vármegyéhez csatoltak. A naményi vonal Erdélybe vonult vissza, ahol Fogarason Alsó-Fejér vármegyében honosodtak meg. Miklós és Pál 1526-ban a mohácsi csatában esett el, míg 1544-ben Ágostonnak kihalt ezen vonala.⁴ Lónyay Albert-ről a legtöbbször annyit jegyeztek fel, hogy a hűtlenség bélyegén jószágát veszté – egy régi jogi kifejezés, amely azt jelenti, hogy aki a király vagy az ország ellen hűtlenül cselekedett, annak büntetése fő- és jószágvesztés volt.⁵ 1587-ben huszti várkapitány volt, akinek felügyeletére volt bízva

¹ Gudenus János József: A Lónyay családról egy családtörténész szemével. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023. 59.

² Feöldi Doby Antal 1895: Lónyay család. Nagy Lónyai és Vásáros Naményi. Gróf, báró és nemes. Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája. 7.

³ Feöldi Doby Antal 1895: 7-11

⁴ Gudenus János József 2023: 59

⁵ Mit takart a hűtlenség tényállása a régi magyar jogban? <https://www.jogiforum.hu/hir/2019/12/03/mit-takart-a-hutlenseg-tenyallasa-a-regi-magyar-jogban-tudta-e-jogtorteneti-nyalanksagok/> (2024.01.4.)

Radül Péter havasalji vajda, aki háromévnyi rabság után megszökött. Testvére, Ferencz, 1575-ben Békés Gáspár mellett küzdött Báthory István ellen.⁶

Az idősebb vonalból István feleségül vette Báthory Katalint. Ők ketten a későbbi Lónyayak valamennyi közös ősei. Zsigmond, Bereg és Kraszna vármegye főispánja, a pozsonyi és linzi békék egyik szervezője, akit II. Ferdinánd 1627. január 16-án bárói rangra emelt.⁷ Lónyay Zsigmond egyik kimagasló alakja volt a korának. A lelkiismereti szabadság egyik lelkes védője. A 17. században ő emelte a család fényét a lemagasabbra. Először Bethlen Gábornak majd I. Rákóczy Györgynek tett kiváló szolgálatot.⁸ Zsigmonddal az ág ezen része 1653-ban kihalt. István fiatalabb fia, János dévai várkapitány volt, akinek unokái két ágot alapítottak. Ferencről származtatjuk a középső és a hercegi grófi ágot, amely később kihalt. Istvántól az ugyancsak kihalt 1871-es idősebb, valamint az 1910-es ifjabb mellékágot, amely még mindig virágzik.⁹ Lónyay Florentina derék magyar asszony, azon ritka kivételek közé tartozik, akiknél a magas korral együtt nem jelentkeztek a gyengeség jelei. Nemcsak háztartási dolgok, hanem a közélet eseményei is érdekelték. A boldog házasságot az ég áldása kísérte, és egymás után születtek a gyermekek, akik fontos szerepet játszottak a közéletben. Menyhért a kitűnő elme, aki az ország kormányelnöke volt. Albert a történelemtudomány lelkes barátja és művelője, volt ugocsaai főispán. Etelka a női gyengédség és jóság valódi megtestesítője.¹⁰ 1871. augusztus 3-án I. Ferenc József grófi rangra emelte és címerbővítésben részesítette Lónyay Mennyhértet. Ezen idősebb grófi ág, amelynek a főrendházi tagságát erősítette meg az 1886. VIII. tc. Ez fiúágon 1937-ben Jánosban kihalt.¹¹

Az élő nemesi ágak Menyhért öccsétől Jánostól, illetve apai nagybátyjától, Lászlótól származnak. 1910-ben a harmadik nemesi ágazat Gézától ered, aki Albert öccse volt, de ez Zsigmond fiában ki is halt. Ezek a nemesi ágak két nemesi testőrt, ugocsaai, beregi és szatmári főispánokat, országgyűlési képviselőket, két arany-sarkantyús vitézt, három johannita rendi lovagot valamint három császári és királyi kamarást adtak történelmünknek.¹²

Az ősi címert illetően kék mezőben zöld alapon kettős farkú, vörös nyelvű két arany oroszlán szemközt áll, melyek közül a jobbfelöli bal markában kivont egyenes kardot villogat, a balfelöli jobb markában pedig egy tövön természetes színű tölgyfaágot tart, amelyen három arany makk és közöttük két zöld levél található. Sisakdísz: a koronából üdvösen növekvő, páncélos jobbkar aranymarkolatú egyenes pallost vízirányosan tart. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös.¹³

⁶ Feöldi Doby Antal 1895: 13-14

⁷ Gudenus János József 2023: 59

⁸ Feöldi Doby Antal 1895: 25

⁹ Gudenus János József 2023: 59-60

¹⁰ Feöldi Doby Antal 1895: 65-66

¹¹ Gudenus János József 2023: 59-60

¹² Gudenus János József 2023: 60

¹³ Felföldy Doby Antal 1895: 93

A grófi rangra emelések a címer még egy sisakkal és sisakdísszel bővült, amin a pajzsbéli tölgyfaág látható, felettük pedig a kilencágú grófi korona. A címer kapott még egy pajzstartót, a jobboldali kettős farkú arany oroszlán, a baloldali koronás arany griff. Megjelent a jelmondat is: Persevero¹⁴, amely azt jelenti, hogy kitart, kitartóan folytat, nem adja fel. A hercegi rang megszerzését követően a címer annyiban változott, hogy a grófi koronát hercegi váltotta fel. Az egész címer hermelinnel bélelt bíbor palást takarja. Megváltozott a jelmondat is: Fortier et constanter, aminek jelentése Erősebben és állandóan.¹⁵

1.1 A Lónyay család kastélyai

A Lónyay család örökségének egy részét a kastélyok alkotják. Ezek az épületek a család által képviselt értékeket és a Lónyayak épített örökségét jelenítik meg. A család által épített kastélyok, kúriák és más épületek a magyar történelem és kultúra részét képezik. Az épületek közül többek között egy Erdélyben, kettő Magyarországon és kettő Kárpátalján található.

Szatárnémeti és Nagybánya között, a Szamos folyó mentén fekszik egy település, Aranyosmeggyes. A település rejti Erdély egy reneszánsz várkastélyának romjait. Az itteni Lónyay-kastély helyén már a 13. század második felében is vár állt, hiszen a Kaplony nemzetséghez tartozó András IV. László ellen merényletet követett el, emiatt pedig a király elvette tőle a várat, azt Móríczt Miklós erdélyi vajdának adományozta. A család leghíresebb tagja Meggyesi Simon, dalmácia bánja volt, aki 1415-ben perben állt a Báthory családdal.¹⁶

1493-ban Móríczt István meghalt és mivel örököse nem volt Báthory István és András elfoglalták a várat. Egy századon át a Báthoryaké volt az uralom. Az utolsó Báthory Andrásnak nem született fia, ezért lánya öröklő a várkastélyt, majd 1630-ban annak fia Lónyay Zsigmond. Lónyay sáncokkal, bástyákkal, felvonóhidakkal erősítette meg a várat, amelyet 1863-ban Lónyay Anna, Kemény János fejedelem nejehez került. 1669-ben az ő felbujtására verik szét a helybéli földesurak a szatmári német várőrségtől állandóan itt portyázó „sárga németeket”. Emiatt Lónyay Annától hűtlenség vádja miatt birtokait elkobozták, a várat pedig lerombolták. Ami még megmaradt, 1707-ben leégett. A Lónyay birtokon zálog volt, amelyet 1740-ben a birtokot öröklő báró Wesselényi Ferenc kiállított és a vár helyére várkastélyt építtetett. A Wesselényi családtól a Bethlen és Teleki családok örökölték, a 19. században is birtokolták. A várkastélyt a II. világháború végén visszavonuló németek felgyújtották.¹⁷

¹⁴ Persevero jelentése <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/LatinNyelvSzotara-a-latin-nyelv-szotara-1/persevero-1-perseverus-17292/> (2024.01.4.)

¹⁵ Gudenus János József 2023: 61-62

¹⁶ Veres Zsolt: Aranyosmeggyes, a Lónyayak ősi fészke <https://akovekmeselnek.hu/2016/01/23/aranyosmeggyes-a-lonyayak-osi-feszke/> (2022. 11. 11.)

¹⁷ Ugyanitt: <https://akovekmeselnek.hu/2016/01/23/aranyosmeggyes-a-lonyayak-osi-feszke/> (2022. 11. 11.)

A tuzséri Lónyay-kastély egy nagyobb épületegyüttes része. A főkaput egy-egy kisebb földszintes, pavilonszerű épület fogja körbe, ahonnan már jól látható a főépület. A kastély egy földszintes, manzárdtetős épület északi és déli végén egy-egy egyemeletes, egytengelyes pavilonnal lezárva.¹⁸ A kastély a 19. században Lónyay Menyhért édesapján keresztül a Lónyay család egy másik ágának a kezébe került. Az építész ekkor maga Ybl Miklós volt. A ma látható külső ornamentikát ebben az időben kapta az épület. A tetőteret is akkor építették be, a pavilonok alá pedig pince került. A két világháború között az Ambrózy család tulajdonában volt a kastély. 1945-ben a kastélyt kitulajdonították. Később több intézménynek is otthont adott, műemlékké pedig 1950-ben nyilvánították. A korábbi parkot – amit a 18. században még egy egyszerű barokk parknak látszik – tönkretették. 1945-ben a fáknak a nagy részét kivágták, a kellős közepére pedig futballpályát építettek. A középkori Kápolna-dombon viszont a családi sírkert fennmaradt, Odescalchi Miklós, Tietgens Virginia és lányuk, Margit, valamint Lónyay Pálma, Odescalchi Zoárd és Forgács Margit sírjai mai napig megtalálhatók.¹⁹ 1945 után azonban rossz állapotba került. 1963-ban Ágostházi László tervei alapján az Országos Műemléki Felügyelőség helyreállította, de állapota ismételten romlani kezdett.²⁰ 1990-ben állították helyre a tetőt, de a munkálatok befejezése után leégett, ami következtében az épület védőtetőt kapott. Ezt 1996-ban cserélték le a mai végleges szerkezetre. A tűzvész során megsérült mennyezetképet Seres László restaurálta. A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága ezután, 1999-ben vette gondjaiba az épületet.²¹

Ybl Miklós bővítése előtt az épület a középső tömbre korlátozódott. Összesen héttengelyes volt, a kocsifeljáró pedig még nem épült meg. Az épület mérete a mainál sokkal kisebb volt és a sarokpavilonok hiányában arányai is kisebbnek mutatkoztak. Az épület méretéből arra a következtetésre lehet jutni, hogy egy kúria volt, amit Lónyay Menyhért bővített ki kastéllyá. A 18. századi kastélyoknak egyik jellegzetes eleme a torony. A tuzséri mennyezetképen látható, miképpen az épület legjellemzőbb része a rizalitot koronázó törvonalú oromzat volt, amin helyet kapott a családi címer is. Azonban sehol egy torony, babilon, ikonográfiai elem, ami a kastélyokat jellemezte. A középrészen kialakítottak egy dísztermet, de a teremsorok, az egymásba nyílló, hierarchikus elrendezésű szobák hiányoztak, csakúgy mint a lépcsűház vagy más felvezetésű terek. Emellett pedig a mérete sem ütötte meg azt a lécezt, hogy kastéllynak lehessen nevezni.²²

¹⁸ Dr. Tóth Áron: Kastély vagy kúria? A tuzséri Lónyay-kastély. In: Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai. Tuzsér, 2012 (32)

¹⁹ Dr. Tóth Áron 2012: 34

²⁰ Entz Géza (szerk.) Szabolcs-Szatmár-Bereg megye műemlékei II. 1987. 395.

²¹ Dr. Tóth Áron 2012: 34

²² Ugyanott: 37-38

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, azon belül is Bodrogolasziban található egy Lónyay-kastély. 1860-ban épült romantikus stílusban épült²³, jelenleg a Chemin Neuf közösség található itt, amely egy ökumenikus elhivatottságú katolikus közösség²⁴.

Az 1860-as években épült Ybl Miklós tervei alapján, Klein Ödön vezetésével és Lónyay Ödön megbízásával. Lónyay Ödön halálát követően Lónyay Elemér örökölte meg, aki nyári lakként használta az épületet. Elemér és családja a második világháború alatt Pannonhalmára menekült, a kastélyt pedig szerzetesekre hagyta. Ettől függetlenül államosították, a falai között pedig nevelőotthon működött. A rendszerváltást követően visszakerült a bencésekhez, állapota azonban fokozatosan romlott. 2007-ben a Chemin Neuf közösség vette át az épületet kilencvenkilenc évre, felújítása 2014 körül kezdődött el. A Lónyay-kastélyt park veszi körül, amely egykoron Bodrog túlsópartjára is kiterjedt, az épület mellett pedig a vasút is elhaladt. Az épület egyik oldalán kétemeletes torony, a másik oldalt pedig a favázas svájci villaépítészetre emlékeztető oromzatos tető- és emeleti erkélymegoldások jellemzik. A műemléki besorolását az évtizedek során az építések következtében elvesztette.²⁵

Vidékünkünkön két helyen is éltek Lónyayak. Az egyik ilyen hely Bányás, a másik pedig Beregsom. Beregszásztól harminc kilométerre található Bányás, amely a mai napig fontos vasúti csomópontként funkcionál. Bányás északi részében található a Lónyayak itteni kastélya. A helyiek a 13. századra teszik az épület építését, amelynek stílusa klasszicista. A kastélyt az évtizedek során többször is átépítették, ezáltal az eredeti pompáját teljesen elvesztette. A szovjet érában ez a hely szomorú események színhelyéül szolgált, 1944 novemberében és decemberében itt gyűjtötték össze a magyar férfi lakosságot a sztálini munkatáborokba való deportálásra. 1945-66 között az épületben tudószanatóriumként, 1967-2001 között pedig gyermekszanatóriumként működött. Napjainkban itt található a Koskorúak Szociális Rehabilitációs Központja. Az egykori parkjából mára csak két gesztenyesor maradt.²⁶

Beregsom Beregszásztól huszonöt kilométerre található. A község központjában áll a család kúriája. Magáról az épületről nem sok információ maradt fenn. Eredetileg a 17. században fából épült és a Csáky-kastély helyén állt. Ma a szép kerttel bevont egyszintes udvarház az önkormányzatnak, a postának, az ovodának, és az orvosi rendelőnek ad otthont.²⁷

²³ Lónyay-kastély <https://csodarabbikutja.hu/hu/turizmus/elem/lonyay-kastely-1213> (2024.05.15)

²⁴ Chemin Neuf https://www.chemin-neuf.hu/?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=69 (2024.05.15.)

²⁵ Vasárnapi Ujság. 46. évf. 45. sz. (1899. november 5.) 754-455

²⁶ Kovács Sándor 2008: Bús düledékeiden. Kárpatalja vár- és kastélykalauza. 2. bővített kiadás. Budapest. 145

²⁷ Ugyanott: 146

II. FEJEZET

A LÓNYAYAK NEVELTETÉSE ÉS OKTATÁSA

A Lónyay igen összetartó család volt, és bensőséges, szeretetteljes légkör uralkodott közöttük. Lónyay Florentina testvérének Gábornak írt levele is arra utal, hogy a családi boldogság a földön a legtisztább öröm.²⁸ Id. Lónyay Menyhért életrajzírója, Cieger András egyenesen patriarchális viszonyokról beszél, hiszen Menyhért családfőként az egész család boldogulásáért felelősnek érezte magát. Igyekezett a családtagjait előnyös pozícióba juttatni, illetve segíteni őket a bajban.²⁹ A családban sok gyermek született, és a kiskorúak betegség esetén mindent megtettek a gyógyulásuk érdekében.³⁰ Azonban a meleg, családi klíma és az elfogadó attitűd többes utódok esetében visszaélésekhez vezetett az egyes generációkban. Id. Menyhért legfiatalabb testvére, József teljesen elszegényedett.³¹ A másik öccse János, a bécsi hadmérnöki akadémián tanult 1841 és 1846 között, majd hivatásos katonaként a lovasságban a századosi rangig jutott. Leszerelése után gazdálkodott, majd 1872-ben képviselővé választották. 1878 és 1893 között Máramaros főispánja volt, de újra és újra adósságokba keveredett. A másik ágon pedig Gábor pazarló és tékozló életmódot folytatott következmények nélkül.³²

A Lónyay családban a korban bevett szokás szerint nagy hangsúlyt fektettek az idegen nyelvek megtanulására. Francia nevelőnő szolgált a családnál.³³ Id. Menyhért a nevelő távozása után egy „*franciául jól értő egyént*” keresett a helyére. Nem sokkal később angol inast fogadott fel, hogy a fiúk gyakorolhassák ezt a nyelvet is. 1864-ben pedig német kisasszonyt kerestek.³⁴ Később, 1878-ban Menyhért már más véleményen volt: a nyelvtan oktatása miatt külön nyelvtanároknak alkalmazását is tartotta szükségesnek.³⁵ Vannak példák felnőttkorban történő nyelvtanulásra is. Ödön számára húsz éves korában angol társalkodót kerestek nyári hónapokra.³⁶ Id. Menyhért huszonegy évesen angol és az emigrációban francia órákat vett, később a munkája miatt ismét angol órákra járt. Ugyanakkor Gábor olaszul tanult. A diplomáciai pályára készülők pedig francia tanárt fizettek.³⁷ A gyerekek egy ideig otthon végezték a tanulmányaikat. Ha nem találtak nevelőt, akkor tanítót

²⁸ Lónyay Florentina Gábornak. 1856.02.24. MNL OL P 452 16. nd 8. t. No 601

²⁹ Cieger 2008: 487, 508-509

³⁰ Lónyay Menyhért Gábornak. 1863. 08. 16. MNL OL P 452 16. nd 8. t. No 643, 1856. 07. 10. uo. No 639, 1866. 01. 25?. uo. 646., Lónyay Menyhért Albertnek. 1855. 09. 10. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., 1856. 02. 08. uo., 1856. 02. 28. uo., 1856. 06. 15. uo.

³¹ Lónyay Etelka Albernek. 1876?. 06. 23. P 452 22. t. 2. alt.

³² Felföldy Doby Antal 1895: 93

³³ Lónyay Menyhért Gábornak. 1865. 01. 27. MNL OL P 452 16. nd. 8. t. No 645 vő. Lónyay Piroska Gábornak. 1843. 01?. 29. MNL OL P 452 16 nd. 8. t. No 675

³⁴ Lónyay Menyhért Albertnek. 1859. 06. 05. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., 1859. 08. 23. uo., 1859. 08. 17. uo., 1864. 12. 27. uo.

³⁵ Lónyay Menyhért Albernek. 1878. 12. 11. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt.

³⁶ Lónyay Emma Gábornak. 1854. 01. 26. MNL OL P 452 16. nd. 8. t. No 591

³⁷ Lónyay Menyhért Albertnek. 1843. 11. 16. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., 1850. 05. 18. ou., 1862. 01. 10. uo.: Lónyay Gábor apjának. 1913. 03. 20. MNL OL P 452 11. t., Lónyay Elemér Gábornak. 1884?. 05. 16. MNL OL P 452 16. nd. 8. t. No 582

fogadtak.³⁸ Az általánosan nagyra értékelt nyelvtanulás mellett a sport és a művészetek is részét képezték a tanulásnak. Id. Menyhért legidősebb fia, Béla hat évesen gimnasztikára és uszásra járt, később vívni tanult, míg Jancsi öccse tizenhárom évesen rajzolni és zongorázni tanult.³⁹

A család többféle középiskolát is előnyben részesített. A korban közel álló testvéreket jellemzően egy iskolában írátták. A sárospataki vagy debreceni kollégium helyett id. Menyhértet és testvérét az apjuk a budapesti piaristákhoz adta. Menyhért később filozófiát és jogot hallgatott.⁴⁰ Több hazai tanulmányi utat is tett: először tizennégy évesen Békassy Sándor később lónyai pappal, aki hat évig a nevelője volt, bejárta Észak-Erdélyt, négy évvel később Tanárky Gedeonnal, apja titkárával, és Albert öccsével szintén Erdélybe utazott vakációra, 1843-ban egy társasággal, 1845-ben pedig feleségével tett európai körutat.⁴¹

Két idősebb fia (Béla, ifj. Menyhért) Gönczy Pál pesti magániskoláját látogatta, majd az ebből létrejövő gimnázium tanulója lett.⁴² Apjuk így jellemezte őket: „*A gyermekek, hála Istennek, egészségesek. Menyus első tanuló, oly szorgalmas mint csak gyermek lehet, és felettébb jó kedvű, mert meg van magával elégedve, tanítói nem győzik eléggé dicsérni. Béláról az ellenkezőjét lehetne mondani, - ha más viszonyok lennének, mindjárt katonai intézetben adnám. Gábornak jó kedve van, ő is tanulni kezd.*”⁴³ A család befolyását az is mutatja, hogy a legkisebb fiú vizsgáját az erdélyi nyaralásuk során tehette le: a szintén ott vakációzó tanárok jöttek el hozzá.⁴⁴ Gábor a sárospataki gimnázium magántanulója volt, 1899-től kezdve az első három osztályt itt végezte el.⁴⁵ Érettségét viszont a II. kerületi egyetemi gimnáziumban tett. A látogatott felsőoktatási intézmények között hazaiakat és külföldieket is egyaránt találunk. Népszerűek voltak a neves német egyetemek. A külföldi felsőfokú tanulmányok másik színhelye Ausztria volt: Elemér Grácban tanult jogot.⁴⁶

Mivel a Lónyayak báró ága kihalt, a nemesi ághoz tartozók csak a dualizmus korában nyerték el a grófi/hercegi rangot. Gyakori volt az, hogy egy fiú több helyen végezte a középiskolai tanulmányait. Ennek az volt az oka, hogy magántanulónként kevésbé kötődtek egy iskolához. A hazai felsőoktatási tanulmányokat külföldiekkel egészítették ki. Erre – ahogyan Lónyay Béla esete is mutatja -, a szülők befektetésként tekintettek.⁴⁷

³⁸ Lónyay Menyhért Albernek. 1844. 06. 26. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., 1862. 02. 07. uo. 1877. 04. 21. uo., 1877. 11. 19. uo., Lónyay Ödön Gábornak. 1868. 03. 06. MNL OL P 452 16. nd. 8. t. No 664

³⁹ Lónyay Menyhért Gábornak. 1852. 07. 06. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., 1877. 02. 04. uo.

⁴⁰ Virág Irén 2013: A magyar arisztokrácia neveltetése (1790-1848). Líceum Kiadó, Eger: 280

⁴¹ Lónyay Menyhért naplója..., 2004. 6-7. Lónyay Menyhért Albernek. 1843. 06?. 13. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt., Lónyay Menyhért Gábornak. 1845. 10. 02. MNL OL P 452 16. nd. 8. t. No 626

⁴² Lónyay Menyhért Albertnek. 1859. 06. 05. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt.

⁴³ Lónyay Menyhért Albernek. 1858. 12. 17. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt. Egy évvel korábban még Béla „nagy tüzzel” tanult. (1857. 12.14. uo.)

⁴⁴ Lónyay Menyhért Albernek. 1858. 12. 17. MNL OL P 452 32. d. 22. t. 1. alt.

⁴⁵ Értesítő Sárospatak 1899/1900. 218., 1900/01. 169., 1901/02. 143

⁴⁶ A magyar társadalom lexikonja 1930: 350

⁴⁷ Rébay Magdolna 2017: A fiúk nevelése és oktatása négy arisztokrata családban (GR./HG. Lónyay, BR. Mednyánszky, BR. Podmaniczky, BR. Splényi) a dualizmus korában, 10-16

III. FEJEZET

A LÓNYAYAK BIRTOKAI A 19. SZÁZADBAN

A feudális államban a hatalom alapja a földbirtok volt. A Lónyayak birtokaikat nehéz megjósolni a fennmaradt források alapján, hogy milyen nagyságrendűek voltak. Abban viszont biztosak lehetünk, hogy egyes helyeken csak néhány telekről van szó. Ezt támasztja alá a Magyarország leírása című munkája, ahol a Lónyayakat a megyéknél a nemesek között emlegetik, Ung megye volt az egyetlen, ahol a nevezetesebb birtokosok közé tartoztak.⁴⁸

Ezekre a megyékre jellemző, hogy magas a kisnemesek száma, kevés a művelhető szántóföld, és az arisztokratáknak sincs nagy uradalmuk. A vagyonuk alapján a Lónyayak inkább módos nemeseknek tekinthetők, ennek ellenére mégis magas tiszteletnek örvendtek. Általában magasabb rangúakkal házasodtak, de nem volt kizárt a rokonokkal való házasságkötés sem. Ez pedig azt a következtetést engedi meg, hogy sokkal nagyobb befolyással rendelkeztek az azonos vagyonúakhoz képest, mind a saját birtokaik megyéiben, mind a politikában.⁴⁹

A Lónyay családról elmondható, hogy az 1285-ös években birtokolta (Bári) és megszerezte (a két Lónya, Bótrágy, Bátyú és Szalóka) birtokokat. A Lónyayak új településeket is alapítottak a birtokukon, így a 14.század végén létrejött Harangláb falu, valamint a 15. században Sziget birtok. A Mátyás-korban Naményi Pocsaji Antal és Lónyay Albert további birtokokkal gazdagította a családi vagyonukat. Így szerezték meg a Bereg megyei Csetfalva, Mátyus, Som és Zápszony birtokokat.⁵⁰ Az Árpád-kor végén a családalapító jól házasodott, ami jelentős birtokmennyiséget eredményezett. Azonban a fiai (egy kivétellel) nem tudták ezt kamatoztatni. Hasonló helyzetben voltak a családi kapcsolatok is más familiaákkal. Az öt ágak közül három már kihalt a középkor végére, így Lónyay Antal fiának, Albertnek egy másik ágból származó Nagy Jánosnak és fiának öszpontosult a családi vagyon.⁵¹

A Lónyayak szempontjából egyedi jellemző fedezhető fel. Bár jelentős birtokokkal rendelkeztek a főbb megyékben, nem voltak nagy uradalmaik, mégis nagy tiszteletnek örvendtek. Ezek a települések már az Árpád-korban léteztek. A legtöbbjük először a várispánsághoz tartozott. Az egykori harcosok leszármazottai pedig megtartották a kiváltságaikat. Az őket követő nemesi családok pedig a tisztújításokon használták fel a vagyonukat. Azonban nem szabad őket műveletlennek tekinteni, mivel gyakori volt, hogy a gyerekeket a pataki vagy a debreceni

⁴⁸ Láczy Magdolna: A Széchényi terveit megvalósító Lónyayak. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023: 104-105

⁴⁹ Láczy Magdolna 2023: 105

⁵⁰ C. Tóth Norbert: A Lónyay (Naményi) család története a középkorban. In: A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa. Tuzsér Községért Alapítvány, Tuzsér, 2023: 30

⁵¹ Ugyanott: 41

kollégiumba küldték tanulni, akik később rangot és jövedelmet szereztek. Ezek az emberek pedig igyekeztek bekerülni a tisztújítási választásokra, hogy megőrizzék a presztízst és a rangot.⁵²

Lónyay Menyhért nem figyelt fel erre és nem is láthatta előre, hogy hogyan fogja a modernizáció őket érinteni. Naplójában többször is említi a mezőgazdaságot, és remélte, hogy a nyírvizek megszüntetésétől több és jobb minőségű földek fognak felszabadulni. Ám napvilágot látott az, hogy mennyire tévedett, és ezt csak az azt követő fél évszázad válságai mutatták meg. A gátak és az ármentesítés elhúzódott. Kiderült, hogy a földek egy része futóhomok. Elvesztek azok a közösen használt rétek, legelők, folyómenti erdők, használható halászati tavak – vagyis minden olyan, ami a szegényeket táplálta. Ilyen gazdasági változást pedig egy generáció sem élt még át. Lónyay Menyhért utódai így is küzdöttek a földek meghódításáért. A Lónyay-birtokon az első burgonyavetészet kudarcba fulladt. Később a kisvárdai birtokon kezdte meg munkáját a burgonyanemesítést sikerre vivő kutatóintézet, ahol Teichmann Vilmos 1930-tól sok olyan növényfajt nemesített, amelyekkel érdemes volt gazdálkodni a földeken.⁵³

3.1 Lónyay Gábor szerepe a politikában

Nagy-lónyai és vásárosnaményi Lónyay Gábor 1805. október 4-én született Deregnyőn (Zemplén vármegye). Magyar politikus, országgyűlési képviselő, mezőgazdasági író volt.⁵⁴

Iskoláit Sárospatakon, a pozsonyi evangélikus liceumban és a kismárki kollégiumban végezte. 1823-24-ben jogot tanult a sárospataki főiskolán. Pályáját Zemplén vármegyében kezdte. 1826-ban aljegyző, 1827-ben szolgabíró volt, 1830-ban pedig megvált hivatalától és gazdálkodásba kezdett Deregnyőn. 1835-36-ban, 1844-ben, 1847-ben, 1848-ban követ volt az országgyűlésen és 1875-ig az is maradt. A magyar minisztérium fennálásában kormányhivatala volt, kultuszminisztériumban protestáns osztályfőnöki címet töltött be. Az egyik vezető alakja volt az ellenzéki hazafi-pártnak. Kivette részét a magyar nemzet alakításában valamint szabad elvekben és érvényre juttatásukban. A Pesti Hírlap munkatársaként annak tanai felé hajlott. Fiatal korában lelkes pártfogója volt Kossuth Lajosnak. Az országgyűlésen keletkezett riportjai miatt Kossuth Lajost elítélték és bebörtönözték. Lényegében őt lehet tekinteni annak, aki ezt a tehetséges, de szegény sorsú fiataalt bevezette a politikai életbe.⁵⁵

Lónyay Gábornak volt érzéke a szabad elvek iránt, és merte azokat nyílt helyen szónoklatban kimondani. 1847-ben, az utolsó pozsonyi országgyűlésen Lónyay Gábor indítványozta az urbériség örökös megváltását⁵⁶

⁵² Láczy Magdolna 2023: 108

⁵³ Láczy Magdolna 2023:109

⁵⁴ Nagy Iván 1860: Magyarország családi czimerekkel és nemzeti táblakkal. Hetedik kötet. Pest.

⁵⁵ Magyar életrajzi lexikon: Lónyay Gábor <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/1-940D4/lonyay-gabor-9607C/> (2024.01. 2.)

⁵⁶ Horváth Mihály: 25 év Magyarország történetéből II. 540. 1

Az egyik kortársa így nyilatkozik róla: „Az országgyűléseken magyar műveltségét és sok olvasottságát tanúsító, szabadelvű, de minden túlságtól tartózkodó nyilatkozata által az ellenzéki pártnak egyik fontosabb s jelentékenyebb vezéralakja lett, s meggyőződése szerint a szent és igaz ügynek szóval, tettek, pénzzel bőkezűen áldozott.”⁵⁷ Ez a szöveg egy idézet Kossuth Lajos 1849. április 19-i beszédéből, amelyben a magyar nemzet függetlenségi nyilatkozatát ismertette. Kossuth ebben a mondatban Lónyay Gábort méltatta, aki a reformkor egyik kiemelkedő politikusa és gazdasági szakembere volt. Kossuth elismeri Lónyay magyar műveltségét, szabadelvűségét és ellenzéki vezető szerepét, valamint azt, hogy a magyar szabadságharc ügyeknek minden eszközzel a támogatója volt.⁵⁸

A nyilvános szónoklaton kívül az irodalom terén is szorgalmasan dolgozott. Kossuth Lajos „Pesti Hírlap”-ja sok értékes cikkét közölte. Sok irodalmi terméket is közhírré tett.⁵⁹ Az 1834-es országgyűlésen Zemplén megye egyik követe jellemzésül ezt írta róla: „Lónyay Gábor értelmiség és tiszta hazafiúi lelkesség dolgában a jobbak közé tartozik, kár hogy gyöngye hangja miatt beszédeinek nem lehet igen nagy hatása”.⁶⁰ Lónyay Gábor Kossuth Lajosnak volt a pártfogója, a reformkori országgyűlések egyik vezéralakja, és az Országos Magyar Gazdasági Egyesület első alelnöke. Ezzel a szöveggel pedig Lónyay Gábor érdemeit akarta kiemelni.⁶¹

Felesége Kazinczy Ottilia, így sógora és barátja lett Kazinczy Gábornak. Összeköttetésbe került a hazai irodalmi személyekkel, akiket gyakran vendégül is látott. 1830-ban alapító tagja volt az országos gazdasági egyesületnek. Eleinte egyes osztálynak, majd az egyesület alelnöke és végül az elnöki tisztséget töltötte be. 1876-ban az életkora miatt lemondani kényszerült, de így is kitartással viselte az osztályok sorsát. 1860-ban az erdélyi gazdasági egyesület is tagjává választotta. 1860 után Ung vármegye főispánja, amit akkor még nem teljesen törvényes alkotmányos hivatal nem fogadott el. 1883. december 5-én meghalt neje, nem sokkal később, 1885 májusában pedig egyetlen fiát, Ödönt is elvesztette. Ez lelkiileg megtörte és 1885. augusztus 5-én hunyt el a teplitzi fürdőben, halálát szívszédülés okozta.⁶² Munkái: 1. *Jószágrendezésről*, L. levelei Korizmic Lászlóhoz, Uo. 1884. (A Gazdasági Lapokból külön kiadás).⁶³ 2. *A mezőgazdaság tankönyve*. Pabst Henrik Vilmos után a 3. kiadás szerint. Pest. 1852-54. Négy kötetből tevődik össze: I. Növénytermesztés – 1. rész: Általános növénytermesztés, 2. rész: A mezőgazdasági növénytermesztés 1852. – II. Állattenyésztés: A mezőgazdasági háziállat-tenyésztés mellékcímmel 1853, IV. Növénytermesztéstan: Általános

⁵⁷ Pakh Albert 1855: Újabbkori ismeretek tára V.

⁵⁸ A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozta <https://mek.oszk.hu/04800/04834/html/kossuth0083/kossuth0083.html> (2024.01.10.)

⁵⁹ Feöldi Doby Antal 1895: 59-61

⁶⁰ Vachot Imre (1843): Országgyűlési almanach. 154

⁶¹ Magyar életrajzi lexikon Lónyay Gábor <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/1-940D4/lonyay-gabor-9607C/> (2024. 01.2.)

⁶² Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2023.11. 6.)

⁶³ Ugyanott: <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2023.11. 6.)

növénytermesztés, Mezőgazdasági üzlettan melléccimrel 1854. (Viszont a teljes munka címelosztása hibás).⁶⁴

A mezőgazdaság tankönyve lényegében Pabst Henrik Vilmos munkájának magyar nyelvű kiadása. Tehát nem saját könyv, hanem egy német szerzőnek lefordított és újrakiadott mezőgazdasági munka. A könyv a mezőgazdaság általános elméleti és gyakorlati kérdéseit tárgyalja. Lónyay Gábornak ebben annyi volt a szerepe, hogy elkészítette a magyar nyelvű kiadást, mivel a Lónyay család több tagja földbirtokos volt ezért értettek a mezőgazdasághoz.⁶⁵

3.2 Lónyay János politikai pályája

Nagylónyay és vásárosnaményi. id Lónyay László 1796. december 15-én született Vásárosnaményban. Politikus, beregi alispán, Bihar és Bereg főispáni helytartója volt.⁶⁶ A legtöbb helyen 1796. december 15. van megjelölve a születésének napjának. Ez olvasható a Lónyay család családi kriptájában is. Az anyakönyvből viszont az derült ki, hogy 14-én született és 16-án keresztelték meg. Így a két nap közé tették a születésének a dátumát. „*Die 14a Decembr. Tettes L. Lónyay Menyhárt Urnak született az úrficskája. Decembernek 16dik Napján meg keresztelvén neveztetett Jánosnak. K. A. Tettes Consiliarius és V. ispán L. Lónyay László Ur K.A. L. Lónyay Jászlóné Assz. L. Lónyai Florentina Assz.*”⁶⁷

Három gyermek közül középsőként született: bátyja, Lónyay József (1790-1846), öccse, Lónyay András (1802-1863). Felesége Lónyay Florentina (1802-1885), akivel hat közös gyermekük született. Albert (1823-1904), Ugocsa megye főispánja, Etelka (1824-1896), Madách Imre szerelme, Kálmán (1824), aki fiatalon elhunyt, Menyhért (1825-1884), miniszterelnök, pénzügyminiszter, János (1836-1897), Máraómaros megye főispánja, József (1836-1880).⁶⁸

Bereg vármegye első alispánja volt 1832-ig. Az 1830-as évi országgyűlésen a vármegyét képviselte követ személyében, később helytartósági, majd udvari kancellári előadó volt. Az 1838-as Pesti árvíz mentesítési munkálataiban királyi biztosként vett részt. Megszervezte a lakosság ételmezését és a rend fenntartását. A király elismerését kifejezve belső titkos tanácsossá nevezte ki. Később Bihar, majd 1845-től Bereg vármegye főispáni helytartója volt.⁶⁹

⁶⁴ Ugyanott: <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2023.11. 6.)

⁶⁵ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/1-940D4/lonyay-gabor-9607C/> (2024. 01. 2.)

⁶⁶ Nagy Iván 1860: Magyarország családai czimerekkel és nemzeti táblakkal. Hetedik kötet. Pest.

⁶⁷ Varga János: „... ide V. Naményba hozottatván meg hidegedett tetemei”. A naményi Lónyayak az anyakönyvek bejegyzéseiben. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023. (21-22)

⁶⁸ Dr. Karácsonyi János (1904): Az első Lónyayak. Családtörténeti tanulmány., Sz. László Nyomda, Nagyvárad, 121. old. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1905-F13B/1905-1-F13C/szakirodalom-F310/dr-karacsonyi-janos-az-első-lonyaiak-csaladtorteneti-tanulmany-nagyvarad-sz-laszlo-nyomda-1904-8-r-121-old-es-egy-leszarm-tabla-ara-2-kor-F311/> (2023. 12. 12.)

⁶⁹ C. Tóth Norbert: A Lónyai (Naményi) család története a középkorban. In: Örökségünk. A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa. Tuzsér Községért Közalapítvány. Tuzsér, 2023: 17-25

Nevezetesen tekinthető az 1848-as országgyűlési szerepe. Lónyay János úgy gondolta, hogy az ország érdekei azt akarják, hogy a magyar sérelmeket a császári udvarral való tárgyalásokon oldják meg, nehogy ezek végső veszélybe sodorják az országot. Ennek megvalósítását abban látta, hogyha a király leiratot intéz az országgyűléshez. Céljához több befolyásos politikus is vállalkozott: Szentkirályi Móricz, Pázmándy Péter, apja Lónyay Gábor, fia, Lónyay Menyhért. Amint a siker biztosnak bizonyult, megállapodtak a nándorral, aki vállalta a királyi írat kieszközölését. Lónyay és további három híve azt a feladatot vállalta el, hogy kihirdetik az alsótáblán és javasolni fogják a tudomásulvételt. Terve azonban sikertelen lett, a képviselők többsége pedig nem jó szemmel fogadta az ötletet. Szentkirályi Móricz és Lónyay Gábor hallgatásba menekült ebben a helyzetben, Pázmándy Péter szintén a leírat ellen szólalt fel. Egyedül Lónyay Menyhért állt ki a végsőig, de őt is lehurrogták.⁷⁰

Ennek hatására visszavonult a politikai élettől és távol tartotta magát az 1848-as forradalomtól is. 1849 elején, amikor Windischgratz herceg bevonult Pestre, Lónyay János azok között volt, akiket császári biztosnak lehetett kinevezni. Ő azonban az ajánlat ellen volt. Visszavonulását csak egyszer szakította meg, amikor 1857-ben a protestáns sérelmek orvosolását kérte, de eredménye nem járt sikerrel. Lónyay János alapító tagja volt a Beregmegyei kaszinónak, sokat tett annak működése érdekében. Amikor a kaszinó anyagi gondokkal küzdött, Eötvös Tamással és Dessewffy Jánossal magukra vállalták a kiadásokat. Gyakran könyveket adományozott annak könyvtárának. Nagylónyán halt meg 1859. december 19-én. A nagylónyai családi kriptában helyezték örök nyugalomra.⁷¹

3.3 A Lónyayak Bereg vármegyei birtokainak az áttekintése

A Lónyay családból a következő tagoknak voltak birtokai a vidékünkön: János⁷², András⁷³, Emma⁷⁴, György⁷⁵, László⁷⁶ és Menyhért⁷⁷. Birtokaikhoz tartoztak az alábbi települések: Nagy-Lónya, Kis-Lónya, Harangláb, Bótrágy, Mátyus, Ivom, Hetyen, Kaszony, Rafajna-Újfalu, Szernye, Csaroda, Tisza-Kerecseny. A település határai azok voltak, amelyeket az itt élők megneveztek. A birtokok vezetői pedig éltek azzal a lehetőséggel, hogy minden idegen birtokost kirekeszsenek.⁷⁸ Határait örökös jellel tartották fent, valahol pedig határfákkal körülvették. Az uradalmakban voltak

⁷⁰ Lónyay Etelka 1891: Töredékek, Lónyay Jánosné emlékiratai. Első kötet visszaemlékezések. Budapest. 156-159

⁷¹ Ugyanott: 156-159

⁷² KTÁL. F. 10. op. 3. od.zb. 326.21

⁷³ KTÁL. F. 10. op. 2. od.zb. 1493.3

⁷⁴ KTÁL. F. 10. op. 4. od.zb. 127.27

⁷⁵ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 260.10

⁷⁶ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.24

⁷⁷ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 115.34

⁷⁸ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1492.3-20

kifejezetten erre a célra kijelölt fák, amelyek a határokat jelölték⁷⁹, de ugyanúgy a Tisza vize határjelzésként szolgált⁸⁰.

Bár a családnak sok birtoka volt egyes településeken, a birtokok mérete, a jobbágyság száma és a földek alapján arra lehet következtetni, hogy ezek az uradalmak nem voltak túl nagyok. Lónyay Menyhért jobbágyságainak száma nincs feltüntetve, mert az összeírás a jobbágyszabadítás után történt. Azonban a földek felépítéséből látható, hogy nem voltak túl nagy területek. Lónyay Menyhért arról számolt be, hogy visszavonulása után szeretett volna egy összefoglalót készíteni a vagyonáról és vagyoni helyzetéről. A Bereg megyei birtokok összefoglalása, nem olyan részletes, mint a család többi tagjáé. Ennek oka az lehetett, hogy ezekre az időkre már eléggé nagy adósságot halmozott fel, és hogy valamennyire törleszteni tudja, sok minent el kellett adnia.⁸¹

Szokás volt, hogy egy uradalmat többen birtokoltak a családból és az árbevételt elosztották. Lónyay Menyhért birtokán a birtokosok Lónyay László, János és Menyhért Úrak, akik öröklés útján birtokolják az egész Lónyay dominiumot.⁸² Lónyay László 1832. április 10-i levelében kifejti, hogy ezek a birtokok öröklés útján kerültek hozzájuk. Emellett azzal a kéréssel fordult a Vármegyéhez, hogy ezt hiteles formában adják ki neki, mert ezek a falvak fedezik a kiadásokat, így nincsenek adóssággal terhelve. A jelenlegi birtokosok pedig Lónyay Pál, György, László, József, János, Gábor és Özvegy Lónyay Péterné asszony.⁸³

A birtokokon azon helységek, amelyeknek minden helysége beleszámolódik az összeíratási aktában a következők: a földes úri udvarház, három szobára, egy éléskamrára és egy konyhára felosztott épület, a barom udvar, egy négy szobára és egy konyhára felosztott cselédlak, barom istálló, kukorica tartó fa, apró marhák tartására szolgáló épület, jégverem, csűr, ménes, fenyőfából épült kocsiszín, fatartó kamra. Azok az épületek, amelyek bevételt szoktak hozni az egy kövön forgó, jó állapotú száraz malom, valamint a kotsma és a mészárszék. Ezeket általában birtokostársaikkal bérbe szokták adni több esztendőre.⁸⁴

A Bereg vármegyei birtokok összesen százhetvenhat jobbágyot foglalkoztatott. Ezek a jobbágyságok általában jó állapotban voltak, adóikat a természetmennyek és állatok eladásából, faeszközök készítéséből befolyt pénzből fizették terheiket. Minden héten egy ökrös napot vagy ezt felváltva két gyalog napot szolgáltak le. Ha pedig a Földes Úraság/Asszonyság különféle tartozások alól

⁷⁹ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.3-20

⁸⁰ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 325.5-9

⁸¹ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 115.2-10

⁸² KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 115.2-10

⁸³ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.3-20

⁸⁴ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 127.3-25

felmentette őket, ezért évente ötvenkét napot kellett szolgálni, amit könnyen és készséggel teljesítettek. A feljegyzések alapján a jobbágyság mindennel elszámoltak, tartozásuk nem volt.⁸⁵

A birtokok földjeit rendben tartották, irtással tisztították, alkalmasak voltak búza, gabona, árpa és zab termesztésére. Ám egyes helyeken ezek csak a jobbágyság szükségleteit fedezték, ezért a tágas legelőket és az állattartást részesítették előnyben. A birtokokon lévő szántóföldek a következők: Bokros, Tóhát, Árkoskert, Bandigazza, Kákaska, Szabószeg, Déli Nyomás, Északi Nyomás⁸⁶, Házi kert, Temetősi kerti, Kavakóba, Szabó Zegh, Láron, Disznó Goronya, Telekfegh, Gáál Lázsa⁸⁷, Jankaszegh, Narahát, Mártoneszterna, Mogyoró bokor⁸⁸, Nagyszugva, Nagymező⁸⁹, Árkos-kert, Uthelyen, Házi kert, Kovácsgazza, Szircske, Márkélázsa⁹⁰. A szántóföldeken a földek jól termőek, a bírák vallomása szerint a gabona és a búza hat-hét magot, az árpa és a zab pedig öt-hat magot teremnek. A földeken minden évben elvetetnek és aratnak, amelynek a negyede az Ugarban marad. A bírák besorolása szerint a földek a második és harmadik kategóriába tevődnek, attól függ, hogy fekete vagy agyagos e.⁹¹

A kaszálók a következők: Reketgeszeg, Bikarétek, Súlymos, Törésközi, Kalákistya, Mocsár, Kis Lónyay Gábor Úr, Dédbokra, Szuka, Nagy Rétek, Kontra, Nagy Eger, Szernyehát, Kétigmeg, Akol⁹², Bokros, Révzátany, Kalákistya, Lomnecz, Gyepes, Súlymos Tó, Dédbokra, Mocsár, Kákarekesz, Szabószegh, Szuka, Nagy Léthem, Kontra, Nagy Egres, Rétmeg⁹³, Tavaszmező, Keselőske, Járásfa, Zákondókö, Kis erdő, Körös Köz, Kéth⁹⁴, Gyepeskert, Macsilla, Nagy léthem, Szugujba⁹⁵. A kaszálók nincsenek megkülönböztetve a földes úri a jobbágyságtól, ugyanez vonatkozik a legelőhelyekre is. A kaszálók közül még megkülönböztetünk a mocsárban lévőket, amelyeknek a termései nem a legjobbak, de a nádtetők befedésére alkalmasak. A kaszálók esztendőként megteremnek uradalmakként húsz-harminc szekér szénát, amely elég a közepes méretű istállóba.⁹⁶

Erdők: Alsó Járás, Középső Járás, Felső Járás, Mocsár, Kallospetre, Kör edő, Súlymos⁹⁷, Ligeterdő, Középjárás, Első járás, Mocsárug, Hallos Berte, Szernyehát⁹⁸, Ajerdő, Szernyeszegh,

⁸⁵ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb 260. 1-10

⁸⁶ KTÁL. F. 10. op. 3 od. zb. 326.10-15

⁸⁷ KTÁL. F. 10. op. 2 od. zb 1492.3-20

⁸⁸ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb 127.3-20

⁸⁹ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 325.10-15

⁹⁰ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.2-20

⁹¹ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 325.10-15

⁹² KTÁL. F. 10. op. 3 od. zb. 326.10-23

⁹³ KTÁL. F. 10. op. 2 od. zb. 1492.3-20

⁹⁴ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 127.3-20

⁹⁵ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.2-20

⁹⁶ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 260.2-10

⁹⁷ KTÁL. F. 10. op. 3 od. zb. 326.10-23

⁹⁸ KTÁL. F. 10. op. 2 od. zb. 1492.3-20

Szálasszugja, Okako, Egres⁹⁹, Ladislo, Belső erdő¹⁰⁰, Bagolyszállás, Keczev¹⁰¹. Nyílasokra nincsenek felosztva, fajtái tölgyfák, körizs és gyertyán. Ezekből az erdőkből a jobbágyok évente vágnak ki fát, általában csak az alja és dülte részét. Építésre csak a Földes Úraság/Asszonyság engedélyével lehet fát kivágni. Valint egyes birtokokon az Úraság/Asszonyság tartja őket évi mennyiségű fával.¹⁰²

Lónyay János fő birtokán van még egy kúria, amelyhez tartozik egy lakóház két szobára és egy konyhára felosztva, valamint egy pálinkafőző rézüstökkel, egy pálinkaház, egy barom istálló, egy cselédház, amely két szobára, egy konyhára és egy kamrára van felosztva, valamint egy fa tartó épület. Ezeket az épületeket a Méltóságos Úr általában két egymást követő évre adta ki. Ezekhez pedig szabad tűzifát, hat hold szántóföldet és tíz embervágó létet is engedélyeznek.¹⁰³

Lónyay Emma szőlőültetvényei a következők: Villa, Szécsi Szürte, Batka, Kánya. A szőlőültetvényekért cserébe a kaszállók kilencet adnak a földesúrnak. A gyümölcsösök pedig kaszállóhelyeken vagy közvetlen mellette helyezkednek el. Általában hodnyi területként szokták felszámolni. Szilvát és almát termesztene, de több szilva van. Ezekből pedig házi készítenek, a szükségleten felüli mennyiséget pedig eladják.¹⁰⁴

Nem meglepőek azok az esetek, amikor a jobbágyok és a Földes Úr/Asszonyságok perben álltak egymással. Ilyen eset például Lónyay György és Farkas Márdokléné ügye is. Maga a pereskedés két évig 1835-től 1837-ig zajlott, a tárgyalások helyszíne pedig Beregszász volt. Az ügyben a vádlók megtagadták a fizetést azzal érvelve, hogy a Lónyay családnak nincs zálogjoga a birtokukra. Sokadik bírósági felszólításra sem álltak elő az állításukat igazoló okmányokkal, valamint ügyvédet sem fogadtak és nem jelentek meg a tárgyalásokon. Mint kiderült a Lónyay Györgynek és családjának volt zálogjoga a vádló földjeire, amelynek tisztázásában a vádló masszív fellebbezésekbe kezdett. Ítéletképpen a bíróság a vádlót Curtumacia per nonban részesítette, vagyis a személy szándékosan megnehezítette és húzta a per lefolyásának menetét. Így Farkas Márdokné hátrányos következményekben részesült, az igazságot pedig Lónyay Györgynek ítélték oda.¹⁰⁵

Nagy ritkán, de előfordultak olyan esetek, amikor a bírák a jobbágy javára döntöttek. Példának okáért ilyen Lónyay Pál és Propper Márton esete. Maga az ügy 1835 és 1846 között zajlott. Pénzbehajtásról volt szó Lónyay Pál birtokán Propper Márton lakos javára. 1835. január 15-én egy kérvényt adtak be, miszerint ezen ügy megvizsgálására, megítélésére hozza magával és tárja fel a bizonyítékait. A vád szerint Lónyay Pál folyamatosan a maga részére tett félre pénzt, valamint a

⁹⁹ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 127.3-20

¹⁰⁰ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 325.5-15

¹⁰¹ KTÁL. F. 10. op. 2. od. zb. 1376.2-20

¹⁰² KTÁL. F. 10. op. 2 od. zb. 1492.3-20.

¹⁰³ KTÁL. F. 10. op. 3 od.zb. 326.2-5

¹⁰⁴ KTÁL. F. 10. op. 4. od.zb 127.3-20

¹⁰⁵ KTÁL. F. 10. op. 33. od. zb. 155.1-3.

dolgozókat sem fizette ki, a felszólításra pedig sérelemmel válaszolt. Minthogy a Hármas Járványhoz tartozó tartozásokat mindenféleképpen meg kell adni. Így a törvények értelmében, azokat kamatjával kell megfizetni. A vádlott gúnyos hangvétellel reagált a vádakra, hazugságokat halmozott fel a maga védelmének érdekében. Az alperes szerint a felperes a vádaktól megrémülve kapva ügyvédet fogadott, amit már korábban kellett volna megtennie. A bírói ítélet szerint amennyiben a felperes az elvárásoknak eleget tesz, akkor perben megítélt summát az alperes kapja. Bizonyítékként azt hagyta meg, hogyha valakinek tartozván, akkor azt a kevés hónapot már eleve meg kell fizetni. Lónyay Pál tagadta ezeknek a tényét, melyben az egész közvélemény véleményét magának tudhatja. Az alperes leginkább a külsőségek által kivitelezhető egyezség alkalmazásával lezárult. Lónyay Pál ellen az alperes joggal nem követelhető, amíg Lónyay Pál ki nem fizeti az ügyvédi honoráriumot. A költség közé tartoztak a folyamodó és végső levél megtekintése és megírása, az elnök, a bíró, a jegyző és ügyvéd költségeit, a per felvétele és az alperes kérelme, a bíróság, a jegyző és a felperes dilemmája valamint az ítélet meghozatala. Tehát miután a költségeket rendezte, Lónyay Pálnak kötelessége megadni a tartozását a jobbágya számára.¹⁰⁶

¹⁰⁶ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 160.5-40

IV. FEJEZET

LÓNYAY MENYHÉRT

4.1 Életréje

Lónyay Menyhért kiemelkedő politikus, államférfi, pénzügyminiszter volt. 1822. január 6-án született Nagy-Lónyán. 1844. november 3-án hunyt el Budapesten.¹⁰⁷ Gyermekkorára így emlékszik vissza: *"Születtem Nagy-Lónyán 1822. január 6-án, Háromkirályok napján. Minthogy nagyatyámat Menyhértnek hívták és többen is voltak a családban e néven, atyám kívánságára a Menyhért nevet kaptam... Családom azon ágának - a naményi ágának -, melyhez tartozom nem volt Nagy-Lónyán lakóháza... Nagy-Lónyán atyám, mint Bereg megye alispánja a tiszti lakba költözött, és ezt, midőn megházasodott kibővítette... Gyermekkori legrégibb emlékeim Deregyővel vannak kapcsolatban, atyai nagyatyám, Lónyay Gábor ősi lakhelyével és Tuzsérrel, ahol nagyatyámnak 1825-ben bekövetkezett halálától fogva 1829-ig laktunk."*¹⁰⁸

1858. december 15-étől a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1861. december 20-tól tiszteletbeli tagja, 1866. január 21-étől pedig igazgató. 1866. április 15-től alelnöke, 1871. május 17-től egészen haláláig elnöke volt. 1880. április 9-én a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem államtudományi tiszteletbeli (honoris causa) doktorává avatta. Édesapja, Lónyay János (1796-1859) 1829-től Bereg vármegye első alispánja, országgyűlési követe, 1833-tól az udvari kancellária előadó tanácsosa, 1836-tól Bihar vármegye, 1846-tól Bereg vármegye főispáni helytartója volt.¹⁰⁹

Lónyay Menyhért tanulmányait a Királyi Katolikus Egyetemi Főgimnáziumban és a pesti egyetemen végezte. Lónyay és Madách között az itt töltött évek alatt barátság alakult ki. 1839-ben avatták a pesti egyetemen bölcsészdoktorrá. Bereg vármegye huszonegy éves korában választotta követté az 1843-1844-es rendi országgyűlésre. Külföldi utazásait 1847-ben fejezte be. Nagy visszhangot váltott ki a Hazánk anyagi érdekei című munkájával. Aktív munkatársa volt a Pesti Hírlapnak. A vármegye másodszor is követté választotta az 1847/48-as országgyűlésre. Szerepet vállalt az áprilisi törvények megalkotásában. 1848. szeptember 5-től 1849. augusztus 11-ig pénzügyminisztériumi tanácsos. 1849-ben külföldre menekült a világosi fegyverletételt követően. Több hónapig Párizsban élt. 1850-ben az uralkodótól nyert amnesztiát követően visszatért Magyarországra. Felesége, Kappel Emília, Kappel Frigyes pesti bankár lánya, akivel 1845. szeptember 20-án házasodott meg. 1861-től ismét képviselő lett. Az Andrássy Gyula vezette kormányban a pénzügyminiszteri tárcát kapta, amit 1870. május 21-ig töltött be. 1870. május 21-én közös pénzügyminiszterré nevezték ki. 1871. november 14-én Andrássy Gyula utódként lett

¹⁰⁷ Hamza Gábor: Lónyay Menyhért. Portrévázlat. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023. 29

¹⁰⁸ Gróf Lónyay Menyhért önéletrajzi töredéke 399-340. p

¹⁰⁹ Hamza Gábor 2023: 29

Magyarország miniszterelnöke. I. Ferenc József 1871. augusztus 3-án grófi rangra emelte. 1872. december 4-én lemondani készült a miniszterelnökségről. V. Ferdinánd 1848. december 2-án lemondott, 1875-ben elhunyt, végrendelete végrehajtójának Lónyay Menyhértet jelölték ki. 1877 januárjában a költségvetési vita alkalmával tartotta utolsó nagy parlamenti beszédét. A főrendiházban utoljára 1883-ban szólalt fel, amikor a polgári házasság mellett kötelezte el magát. Az 1870-es évek végén a családi ügyek elvonták a figyelmét a politikáról. Idejének nagy részét a Magyar Tudományos Akadémiának szentelte. Elérte azt, hogy az Akadémia vásárolja meg Széchenyi István hagyatékát, ami 1877-ben került a Magyar Tudományos Akadémiához. Angol pénzemberekkel együttműködve magyar tengerészeti bankot szeretett volna alapítani. Tervei megvalósításában 1884-ben bekövetkezett halála gátolta meg. Temetésén az uralkodót Habsburg-Lotaringiai József Károly főherceg, az Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja képviselte. Treforr Ágoston a Magyar Tudományos Akadémia intézményi és igazgatósági tagja tartott a feje fölött beszédet 1885. május 31-én. Lónyay Menyhértet a Tuzsér községben található családi sírboltban helyezték nyugalomra. 2000. augusztus 20-án leleplezték a mellszobrát a nyiregházi megyeháza előtt.¹¹⁰

4.2 A politikai pályafutás

Az apja által már az 1830-as évek végén lehetősége nyílt arra, hogy közelebbről is megismerkedhessen, valamint tartós kapcsolatokat alakítson ki a Széchenyivel. Az 1838-as árvíz utáni helyreállítási munkálatok irányítására alakult Szépítési Bizottságban gyakran tanácskoztak együtt. Az akkor időkben több fiattal együtt Lónyay Menyhért is Széchenyi hatása alá került. Amikor beválasztották a kereskedelmi bizottságba, az albizottságot pont Széchenyi vezette, mellette lett bizottsági jegyző. Hamarosan viszont adósságot halmozott fel Heckenast Gusztávnál, aminek a törlesztéséhez Albert testvérétől kért pénzt.¹¹¹ A kitartásnak viszont meglett a gyümölcse, mert politikustársai felfigyeltek rá. *„Lónyay Menyhért az országgyűlésen kisebb szerepet játszott, határozott pártállást nem fogott, szórszálhasogató eszének leleményességét azonban s közgazdasági ismereteit általánosan elismerték, s nagy jövőt jósoltak neki”* – írta a visszaemlékezésében Pulszky Ferenc.¹¹²

Az 1844 júliusában tartott ülésen beszédet tartott, ahol bemutatta elképzeléseit Magyarország gazdasági fejlesztésére vonatkozóan. Fontosnak tartotta, hogy az ország fejlődése meghaladja korának szükségleteit, miképpen nem maradjon le más országoktól. Az ipar fejlesztését, a vámpolitika alkalmazását, a közlekedési hitelrendszer fejlesztését, a bizottság megteremtését, valamint a hatékonyabb törvényhozást látta az előrelépés kulcsának. Többször sürgette a

¹¹⁰ Lónyay Menyhért:

https://mek.oszk.hu/03200/03260/html/Index_elemei/Lonyay_cd_frameset/Navbar/Framesetek/Lonyay%20eletutja%20frameset.html (2023. 05. 10.)

¹¹¹ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pozsony, 1843. szept. 11. MNL P 470. 1. cs.

¹¹² Pulszky Ferenc 1958: 203.

hitelintézkedések bevezetését. A testvéréhez írt levelében meg is fogalmazta kétélyeit ezzel kapcsolatban:¹¹³ „*Lám mennyit akarunk, de én csak attól félek, hogy ennyi szent akarat, állhatatos munka s erős törekvés mellett, ezen országgyűlésen inpracticus lesz s nem sokat viszünk haza.*”¹¹⁴ Magukat ambiciózusnak tartották, és azt remélték, hogyha nagy célokat tűznek ki maguk elé, akkor az előrehaladás nehéz lehet, de ha a kitartás és erős akarat mellett nem sikerül pozitív eredményeket hazavinni, akkor kárba ment minden. Félelme igaznak bizonyult, mert 1844. november 13-án lezárult az országgyűlés, napirenden pedig csak tizenhárom törvény megalkotása volt. Viszont a nagy reformkérdések többsége így is megoldatlan maradt.¹¹⁵

A többiekhez hasonlóan Lónyayt is elsősorban Anglia gazdasági és civilizációs fejlettsége nyűgözte le. Anglia az ipari forradalomnak köszönhetően gyors változáson ment keresztül, valamint a technológia terén is kiemelkedően aratott. Ennek eredményeképpen vezető szerepet töltött be az országok között. Megjelentek az akkor újak számító technológiák: vasút, gőzenergia és gépek fejlesztése. Maga a tanulmányút pedig szomorú tanulsággal zárult: Magyarországnak az elmaradottsága nagyobb, mint ahogyan azt feltételezni lehetett. Nem csak a gazdasági és technikai újításokra figyelt fel, de a polgárosodás jeleire is. Lónyay Hazánk anyagi életéről című könyv első része Magyarország elmaradott közlekedésével foglalkozik. Lónyay egy külön fejezetben tárgyalta a kőút-, víziút-, és vasúthálózat fejlesztésének programját. Munkájának második része a hitelviszonyok és a földhitelintézetek témájának akarta szentelni, ám ennek megírására már nem került sor.¹¹⁶

Lónyay 1865 őszén a fővárosba ment, hogy a Deák körül formálódó érőt párttá szervezze. A választásokon került a politikai vitákat, de a polgárok megosztottak voltak a jelölését illetően. Mandátumát végül egyhangú választással nyerte el, és Deák Ferenc pótolhatatlannak tartotta. Az országgyűlésen kiépített kapcsolatait pedig sikeresen tudta hasznosítani.¹¹⁷ „*Nehéz dolog volt oly formulatiót találni, mely megfeleljen a jogi fogalmaknak is, de egyszersmind megnyugtassa a bécsiakat is.*” – jellemzete később a helyzetet.¹¹⁸ A kiegyezés körüli munkája a kinevezéssel kezdődött, fókuszálva az államadosságok rendezésére, pénzrendszer reformjára és a bankkérdés megoldására. 1868-ban költségvetési beszédében részletezte a központi beavatkozás és anyagi erő összefüggéseit, valamint pénzügyminiszterként aktívan támogatta az építkezéseket és központi fejlesztéseket.¹¹⁹

¹¹³ Cieger 2008: Lónyay Menyhért, 1822-1884. Szerepek – programok – konfliktusok. Századvég. Budapest. 45-46

¹¹⁴ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pozsony, 1843. szept. 23. MNL P 470. 1. cs.

¹¹⁵ Cieger 2008: 46

¹¹⁶ Cieger 2008: 51-53

¹¹⁷ Dr. Cieger András: Lónyay Menyhért, a politikus és a földbirtokos. In: Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai. Tuzsér, 2012. 49

¹¹⁸ Lónyay-napló, 1867. jan. 28. MNL Filmtár, 37154

¹¹⁹ Dr. Cieger András 2012: 50

Deák a birodalom megszilárdítását fontos célnak tekintette, különösen a belső viszonyok átalakulásában látva a kulcsot. Demonstrálta a magyar fél kiegyezési szándékát és meghatározta az elfogadás elveit, ami két fontos hatást eredményezett: a képviselők közötti különbségek láthatóvá váltak, és csökkent a pártokkal járó kockázat. A Párt hivatalosan november 21-én alakult meg, kezdeményezője Lónyay volt. akit Deák is támogatott. Lónyay Adrássynak tulajdonította a meggyőzési technikáját, és biztosította a többieket a pénzügyi végrehajtás zökkenőmentességéről.¹²⁰

Andrássy és Lónyay gyakran szóltak fel a gazdasági ügyekben, de nem csupán taktikai megfontolásból, hanem mert politikai akaratuk volt a kiegyezés megkötésére. A két politikus nem volt fordítható a kormány álláspontjára, mert többször jelezték, hogy csak akkor vállalnak kormányzati szerepet, ha az uralkodó visszadja Magyarország önállóságát. Lónyayt hideg és racionális politikusként tartották számon, aki eleinte szítelenül, száraz adtokkal körítve, gyakran dadogással tudta előadni országgyűlési felszólalásait. 1870-ben Ferenc József rá bízta a pénzügyminiszterséget, a következő évben pedig a megajándékozta a grófi címmel. Közös pénzügyminiszterként Lónyay napi kapcsolatba került az uralkodóval a finanszírozás okán, de a közvéleményben pletykák kaptak szárnyra, hogy a grófi címet a haza rovására használja fel.¹²¹

Lónyay közös miniszterelnöksége alatt lépéseket tett hazatérésének érdekében, míg Andrássy mindent megtett annak megghiúsításáért. 1871-ben Andrássy Gyulát közös külügyminiszterré, Lónyayt pedig Andrássy helyére magyar miniszterelnökké nevezték ki. Lónyay stílusa és célkitűzései nem voltak kedvezőek a politikusok számára, mivel programjában a végrehajtó hatalom megőrzését, hatékonyabb döntéshozatalt, parlamenti reformokat és adóügyi törvények elfogadását hangsúlyozta.¹²² 1867-ben ő is, másokhoz hasonlóan Ferenc József hatása alá került. Lenyűgözte az, amit az udvarban tapasztalt: a pompa, a látszat, a fényűzés. Erre érlelődött meg benne a kormányzati szerep. Már február 24-én meglátogatta az új munkahelyét. Itt megállapította, hogy a közel háromezer tisztviselő egy része nem tud magyarul. Az első hivatalos találkozásra március 10-én került sor. 1868 folyamán ugyanis több átszerveződés történt, mivel az idegen származású hivatalnokok nem voltak tisztában a magyar viszonyokkal. Lónyay első számú törvényének negyedik pontja azt mondja, hogy a pénzügyi szervek hivatalos nyelve március 10-e óta a magyar, amit azonnali hatállyal alkalmazni kell.¹²³

A pénzügyminisztérium kezdetben körrendeletekkel próbálta megértetni azt, hogy az akarat kiépülésével együtt kell járnia a központi akarat megjelenésével is. Lónyay aláírásával pedig sorra jelentek meg az ilyen rendeletek. Arról győzködte az ellenzéket, hogy az adóbehajtás akadályozása

¹²⁰ Cieger 2008: 124-136

¹²¹ Kovács Kálmán Árpád: <https://confessio.reformatus.hu/v/942/> (2024. 04. 20.)

¹²² Dr. Cieger András 2012: 51

¹²³ Cieger 2008: 148-197

lényegében lehetetlenné teszi a kormány működését. „(...) a közel múlt évek alatt megszokott passzív ellenállás a törvényes adók fizetésénél még folyvást tart, s a hatóságok és közösségek részéről nem teljesíthetik pontosan mindazt, amit a törvény rendel, a pénzügyminisztereknek pedig nincs elég hatalom adva ezen megörzött baj kiirtására.”¹²⁴ Kifejti, hogy az elmúlt években az adófizetések terén jellemző volt a passzív ellenállás. Ennek eredményeként a hatóságok és a közösségek nem tudják teljesíteni azt, amit a törvény ilyen esetben előír. A pénzügyminiszterek pedig egyszerűen nem rendelkeznek akkora hatalommal, hogy hatékonyan kezeljék ezt a helyzetet.

Miniszterelnöksége idején ugyanakkor felgyorsult a modern ipari fejlődés. Az 1872-ben kiadott ipartörvény is elősegítette ezt, amely felszámolta a céheket és deklarálta a szabad ipar gyakorlását. 1871-72-ben megnyíltak a fontos vasútvonalak: az Aföld-fiumeit, a Székesfehérvár-grarit, a Debrecen-máramarosszigetit, a Kassa-oderbergit.¹²⁵

Lónyay és Andrássy között konfliktus alakult ki a főváros fejlesztésének irányából. Lónyay szerint a beruházásokat úgy kell megtervezni, hogy a költségek nagy részét a fővárosi lakosság viselje. Ő egy fővámházat és raktárakat szeretett volna kiépíteni a Tömő téren, a kikötő közelében (mai parlament). Ezzel szemben Andrássynak teljesen más elképzelései voltak, így a két politikus nézeteltérése nem volt áthidalható. A konfliktus két táborra osztotta a döntéshozókat. Az egyik csoport Budapestet ipari központnak tekintette, míg a másik a kulturális előnyöket részesítette előnyben. A nézeteltérés tovább mélyítette, hogy a beruházások az 1869-es válság időszakára estek. Lónyay korábban kérte a minisztériumi tisztviselőket, hogy juttassák el hozzá a költségvetési igényeiket. Azonban a változtatásokkal így sem voltak megelégedve, és Lónyay megkerülésével döntöttek a költségvetésről.¹²⁶

Lónyay politikai elszigetelődéséhez nagyban hozzájárult a Deák Ferencsel való kapcsolatának a megromlása. Lónyay a romló viszonyukra így tekint vissza: „Emlékében van szegény öreg úrnak, hogy többször kívánságát nem teljesítettem, mert nem teljesítettem. Ő kívánta az adók behajtásának a szelidségét, az 1848/9-diki házi károk megtérítését, az alsóbb rendű tisztviselők fizetésének felemelését, a hivatalszolgák jobb ellátását. Ellenálltam még ezekben neki is (pedig hány rokonát és protectonatusát (pártfogoltját) alkalmaztam?), s ezért úgy látszik, neki se kellek (...)”¹²⁷ Úgy tekintett Deákra, mint valamiféle öregemberre, akinek nem teljesítette az akaratát. Felháborodását fejezi ki az iránt, hogy neki már ő nem kell, pedig elég sok ismerősét juttatta előkelő pozícióba, ezáltal pedig azt a látszatot kelti, mintha őt csak a pénz érdekelné. A következő konfliktus sem váratott sokáig magára: „Mióta miniszter vagyok, ma először szavaztak le, legalább Somssits így

¹²⁴ Lónyay 1870: 415 (1869. júl. 14.)

¹²⁵ Kovács Kálmán Árpád: <https://confessio.reformatus.hu/v/942/> (2024. 04. 20.)

¹²⁶ Lónyay Menyhért 1848: Pénzügyi levelek. Pest.

¹²⁷ Lónyay-napló, 1870. feb. 19. MNL Filmtár 37 154. Lónyay több olyan levelet is megörzött, melyben Deák valamelyik ismerősét ajánlotta a pénzügyi állás betöltésére, lásd. MTAK kt. Ms. 5304/155-158, 1867-1868

*mondá ki a többséget, de ellenem legalább tekintélyes volt, Deák Ferenc, kiből a legszerencsétlenebb pénzügyér lenne (...) Ismét bebizonyult az, mit róla, neki is mondok, de kár, hogy nincs gyermeke, s legalább egy uradalma, akkor egészen másképp gondolkoznék a pénzügyi dolgokról (...) Az ülés után elmentem a miniszteri cenferentiába és megmondanám a kollégák előtt, hogy ily leszavazás után semmi esetre sem maradhatok (...) Somssits sietett kimondani ellenem a többséget, az ellenzék szavazott Deák mellett, csoda, hogy a Deák-párt nevezetes része ellen, s mellettem mert szavazni”.*¹²⁸

Lónyay most tapasztalta meg először azt, hogy milyen is az, ha ellene vannak és leszavazzák. Kifejti a csalódottságát Deák Ferenc iránt is, és úgy gondolja, sokkal másképpen gondolkodna, ha ő is birtokos lenne és lennének gyerekei. Lónyay több döntéséből is arra lehet következtetni, hogy elsősorban a földbirtokosok anyagi terhein akart változtatni. Ezt akkor is igyekezett betartani, ha más csoportok rovására ment. A mindenkit érintő adók helyett a földadók csökkentését szerette volna. Úgy gondolta, hogy ha Deáknak lettek volna gyerekei, akkor másképpen állt volna ehhez a kérdéshez. Lónyay teljesen másképpen szerette volna szabályozni a számvevőszéket. A hatalmi ágak elrendeződésétől tartott. A nézetkülönbség abból fakadt, hogy a saját fenntartását mindennél fontosabbnak gondolta. A miniszter már 1869-ben korábbi munkatársát javasolta az elnöki székbe. Július 1-én jelezte, hogy Csengery alaptalanul vádolta Weninger választási elleni üzérkedésben. Viszont nem zárható ki, hogy a hónapok múlásával Lónyay elpártolt Weningertől és Gajzágó támogatásába kezdett.¹²⁹

Lónyayt bizalmatlanság vette körül. A kormányi munka időnként szinte lehetetlenné vált az ellentétek miatt. A kormányon belüli gyanakvás és bizonytalanság állandósult. A Deák-párthoz tartozó politikusok nem voltak hajlandók szerepet vállalni az új kormányban. A párt összehúzását nem sikerült megerősíteni, mivel ekkor már legalább öt frakció működött a párton belül.¹³⁰ Lónyayt és politikusi kortársait érintő vádak közül az egyik volt a visszatérő nepotizmus, a politikus rokoni kapcsolatainak a mozgósítása, a testvérek, unokatestvérek, gyermekek pozícióba emelése. Lónyay választási győzelmének a magas száma, valamint a képviselővé vált rokonok száma igen kiemelkedő. A családból összesen nyolcan lettek képviselők. Az általuk megszerzett győzelemnek a száma huszonegy – ezáltal a parlamentben eltöltött idő száma nem volt a legnagyobb. Megelőzik ebben az Andrásyak harmincöttel és a Tiszák harmincnégygel. Lónyay inkább a rokonság magas számával keltette fel a figyelmet.¹³¹

„A választásokra egyenes kifolyást akarok gyakorolni. Az egész oppositó dühös ellenem, csak a párt tartson együtt és legyenek biztos és jó társaim, úgy nem félek a sikertől” – írta az 1872-

¹²⁸ Lónyay-napló, 1870. márc. 18. MNL Filmtár 37 154. Az idézetben szereplő Somssich Pál ebben az időben a képviselőház elnöke volt.

¹²⁹ Cieger 2008: 233-245

¹³⁰ Dr. Cieger András 2012: 51

¹³¹ Szilágyi László: A dualizmus kori választások tétje. Lónyay Menyhért politikai pályája. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023. (159-160)

es választás előtt.¹³² Lónyay több szempontból sem ért el sikert. Nem tudta átalakítani a képviselőházi viszonyokat, ami pedig újabb konfliktusokhoz vezetett. Nem volt sok párttársa (40-50 fő), így nem tudott döntő befolyást gyakorolni. A miniszteri pozícióját egyre inkább gyengítették az ellenzék támadásai, és Deák körének morális kritikáját is egyre gyakrabban érezhette. Ráadásul már kinevezése napjától kezdve korrupciós vádakkal illették. Személye és politikai pályafutása alkalmas volt az ellenzék számára, hogy rá zúdítsák a támadásokat. Lónyayt tették felelőssé a gazdasági zavarokért és a politikai életben tapasztalható korrupcióért. Őt látták az új politikusi mentalitás megtestesítőjének és elítélték a magánsikereit. A rágalomhullámok végül 1872. november 18-án csaptak össze a feje felett. Csernatory Lajos ellenzéki honatya egy interpelláció ürügyén a miniszterelnök személyére tett szót:¹³³ „*Én egyszerűen azt tartom, hogy ezen országban mindenkinek van joga gyarapodni, vagonosodni, gazdagodni, de a minisztereknek nincs ehhez joguk, nincs ehhez joguk még a legbecsületesebb módon sem akkor, mikor az ország deficitben van. Gróf Lónyay Menyhért, hogy ha nem kormányelnök, milliókat, milliókra halmozhat*”¹³⁴ Lónyay egyszerűen nem tudott mit kezdeni azzal a ténnyel, hogy a politikusokra szigorúbb erkölcsi szabályok vonatkoznak. Amikor is vigyázni kell a fedhetetlenségükre egy olyan időszakban, amikor az ország és a lakosság jelentős része gazdasági gondokkal küzd.¹³⁵

Tudatosan vallotta magát Széchenyi követőjének. Ebben az értelemben pedig egy politikus gazdagodása, más területen elért eredményei mutatták az egyén rátermettségét. Ezzel szemben a kortársak nagyobb óvatosságot vártak volna el tőle. További problémát jelentett még az is, hogy családtagjai érdekében sokat tett. 1873-ban, 1877-ben és 1882-ben nagyobb mennyiségű kölcsönt vett fel. Tartozásai harmadát a Magyar Földhitelintézet követeléseit tették ki. Ennek ellenére később még fizetési hitelintézeti lefoglalásnak réme is fenyegette. Nehezen tudta saját birtokai gazdasági egyensúlyát megtartani.¹³⁶

Podmaniczky Frigyes így jellemzi: „*Szegény Lónyay Menyhért, tekintve kiváló tulajdonait, más bánásmódot érdemelt volna a sorstól. Noha a családja is fényes meteorként tűnt fel a láthatáron, csak azért kevés ideig tartó ragyogás után végleg letűnjék a semmibe*”.¹³⁷ Lényegében nem a képviselőházi botrány okozta Lónyay Menyhért politikai bukását. Az utolsó napokban már nem bírta sem az ellenzék, sem pedig a saját emberei bizalmát elviselni. Deák nehezményezte azt, miszerint

¹³² Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, 1872. márc. 31. MNL P. 470. 1. cs.

¹³³ Dr. Cieger András 2012: 52

¹³⁴ Csernatory beszéde megtalálható: Az 1872. évi szeptember hó 1-jére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, szerk. Nagy Iván, Pest, 1872. 1872. nov. 18. 36. ülés, II. köt. 27-32

¹³⁵ Dr. Cieger András 2012: 52

¹³⁶ Szilágyi László: A dualizmus kori választások téje. Lónyay Menyhért politikai pályája. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023: 160-163

¹³⁷ Podmaniczky Frigyes: Naplótöredékek, 1888. V. köt. 275. OSZK Kt. Quart Hung 1417.

Lónyayról rossz hír terjed mind az országon belül, mind pedig kívül. Ez szerinte ártalmas az ország működésének a szempontjából.¹³⁸

Lónyay politikai pályáját leginkább billegéssel lehetne jellemezni. A politikai és magánéleti szerepek épp annyira lehettek okai a saját és családja karrierjének, ahogyan lettek a támadások célpontjai és okai a politikai kudarainak. Sokan vádolták hataloméhséggel, viszont ellentmond az, hogy karrierje második felében a pártonkívüliséget választotta. Inkább igaz rá, hogy már fiatal korától emlegetett a türelmetlensége és gondolkodása. Egyik legfontosabb tette az volt, miképpen kidolgozta az 1867-es gazdasági egyezést, majd elfogadtatta Deákkal. Személye sokoldalú volt, emiatt a hazai zsidóság szemében példa lett a hazai viszonyok kritikájával és negatív beállítással együtt.¹³⁹ Lónyay politikai kudarainak egyik fő oka a kiegyezés után kialakult politikai intézményrendszer első komoly válsága volt. A kormány problémákkal küzdött a hatékonyság alacsony volt, hiányzott az egységes koncepció és a kormányzati erő. Ezeket a problémákat egyetlen kormányzónak sem sikerült megoldania, egyes kérdésekben évtizedeket kellett várni a megoldásra, míg mások megoldhatatlanok maradtak. Lónyay elszigetelődéséhez hozzájárultak a rágalmak is. Személye egyre inkább teherre vált, akadályá lett a politikai konfliktusok rendezésének. Kudarcait Lónyay élete végéig nem tudta feldolgozni, hátralévő évei a magánbecsülete helyreállítása ügyében teltek.¹⁴⁰

Az 1883-as akadémiai elnöki választásokon már tudta, hogy ez lesz az utolsó. A legkiélezettebb politikai eseménye a miniszterelnöki lemondása volt. Kormányára távozása kapcsán egy olyan nyilatkozatot kívánt aláírni, 1872. november 29-én este, mely szerint „*bármelyikünknek maradását a kormány üdvtelennek tartjuk*”. Erre viszont nem, csupán a testületi lemondására került sor december 1-jén. Életének egyik kiemelkedő pillanata volt a református egyház Debrecenben összehívott alkotmányozó zsinata 1881. október 31-én, amelyben kiemelt szerepet játszhatott. Azt szorgalmazta, hogy a befolyó pénzeket egy állandó bizottság kezelje és a teljes összeg felhasználásáról egy konvert határozzon.¹⁴¹

A sikertelenség kiváltó oka az volt, hogy a modernizáló állam igényei és a takarékosági követelmények összeegyezhetetlenek voltak. Lónyay örökölte apja szörszálhasogató természetét és haragos hajlamát, ami megnehezítette a helyzetét és rossz fénybe helyezte a sajtóban. Politikai és magánéleti kudarcai egyre növekvő szomorúságot okoztak. Inkább saját véleményére és szaktudására hagyatkozott, nem kihasználva a politikai lehetőségeket, és inkább Széchenyi hagyatékának gondozását tartotta fontosnak.¹⁴² Lónyay úgy érezte, hogy csak a királynak a bizalmára számíthatott, de ez kizárólag a belpolitikai viszonyokra korlátozódott. Ellehetetlenülését főként a Deák-párt

¹³⁸ Dr. Cieger András 2012: 52

¹³⁹ Szilágyi László 2023: 160-163

¹⁴⁰ Dr. Cieger András 2012: 52-53

¹⁴¹ Szilágyi László 2023: 163-164

¹⁴² Kovács Kálmán Árpád: <https://confessio.reformatus.hu/v/942/> (2024. 04. 20.)

meghatározó személyével való megromlott kapcsolata okozta. Kollégáit gyorsléptű embereknek tekintette, akik inkább a kényelmet részesítik előnyben. Saját távozásának kidolgozásához konfrontatív taktikát alkalmazott.¹⁴³ Lónyaynak a befolyása a bukása után is érezhető maradt. 1875-ben a kormány Beregszászba helyezte át az ungvári törvényszéki házat. A lakosság és a vezetőség a város fejletlensége végett tiltakozásba kezdett. Az áthelyezésben lehet érezni Lónyay Menyhért befolyását, hiszen az ungvári vezetés a legjobban az sérelmezte, hogy „megyevédő hírében álló Tisza Kálmán-féle kormányzat hozta meg e döntést”.¹⁴⁴

1871 májusában a Magyar Tudományos Akadémia Lónyay Menyhértet választotta elnökévé. Lónyay Menyhért 1848 óta az MTA levelező-, 1861-től tiszteleti-, 1866-tól igazgatói tagja és alelnöke volt. Lónyay Menyhért nem tudott megfelelni az Eötvös József által kialakított szerepfogalásnak. Elődje beszédeiben általában 1867-től kezdődően egy liberális tudománypolitika civilizatórikus programját hirdette meg. Lónyay Menyhért tudta, mit várnak el tőle, mert beszédei rendszerint az intézmény költségvetési, pénzügyi helyzetével foglalkoztak. Az 1884-ben megtartott utolsó elnöki beszédében nagy büszkeséggel jelentette be, hogy az MTA az eddigi tartozásait törlesztette, valamint két millió forintot ért el a tiszta vagyona által.¹⁴⁵

Lónyay Menyhért megtartotta beszédbeli szűkszavúságát, mivel pályafutása során hiányosnak érezte retorikai képességeit. 1872-ben javaslatára létrehozták az MTA-n belül a Nemzetgazdasági Bizottságot, amelynek élete végéig elnöke maradt. Másik kezdeményezése az volt, hogy közadakozásból vásárolják meg Tasner Gézától Széchenyi István irathagyatékát, de az összeg csak részben állt rendelkezésre. Csalódottságát nyíltan vállalta, és a következő közgyűlésen is szót adott ennek.¹⁴⁶

1884. november 3-án a kolozsvári refomátus egyházi közalap-bizottság ülésén lett rosszul. Egymás után három szívroham érte. Élete végén talán elhiette azt, hogy a magyar nemzet nem csak volt és lesz, hanem van.¹⁴⁷

4.3 Az utolsó rendi országgyűlés

Az 1847-48-as országgyűlés történetéről Lónyayn kívül még Széchenyi István vezetett naplót. Az 1848. március 19. utáni naplójegyzeteket a cs. kir. hatóság még 1860-ban elkobozta Széchenyitől, amikor a döblengi elmeorvosintézetben általa működtetett titkos sajtóközpontot leleplezték.¹⁴⁸

¹⁴³ Cieger 2008: 245-249

¹⁴⁴ Cieger András : Érdekek és stratégiák. A helyi politikai elit érdekérvényesítési lehetőségei a kárpátaljai régió vármegyéiben a dualizmus időszakába. In: Korall, Társadalomtörténeti folyóirat. 2003. 13.

¹⁴⁵ Szakály Sándor: Dr. nagylónyai és vásárosnaményi Lónyay Menyhért gróf a Magyar Tudományos Akadémia élén (1871-1884). In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023. (128-129)

¹⁴⁶ Szakály Sándor 2023: 132-133

¹⁴⁷ Szilágyi László 2023: 164

¹⁴⁸ Hermann Róber: Egy ismert-ismeretlen napló titkai. Lónyay Menyhért naplójegyzetei az 1847-1848 évi utolsó rendi országgyűlésről. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023: 86-87

Lónyay Menyhért nem tartozik az 1848-49-es forradalom és szabadságharc ismert személyiségei közé, politikai elitben inkább antipikus, mintsem tipikus személy. A forradalom idején még csak huszonhat-huszonhét éves volt. Túlzottan fiatalnak nem tekinthető, mivel egy évvel volt idősebb Petőfinél vagy Andrássynál, ugyanazokhoz tartozott, mint Czetz János a szabadságharc legfiatalabb tábornoka, Csengery Antal publicista vagy Irinyi József, aki a tizenkét pontot öntötte végleges formába.¹⁴⁹

Október 18-án a beregi közgyűlés ismételten országgyűlési követté választotta. Az alsótáblán Széchenyi Kossuth befolyásának ellensúlyozására egy középpártot hozott létre. A politikában azonban csak néhány követet nyert meg, például Szentkirályi Mórt és ifj. Pázmányi Dénest. Az első Kossuthal történő szembenállásra már 1847 novemberében sor került. Kossuthnak a kormányzatot élesen bíráló javaslata ellenben Széchenyi a kompromisszumos megfogalmazást támogatta. Az volt a terv, hogy ha a vármegyei autonómiát súlyosan sértő adminisztrátori rendszerrel kapcsolatban az uralkodó egy kompromisszumra hajló közleményt intézne az országgyűléshez, akkor egy igen sikeres munkát tudhatnának magukénak, és vége lenne a gyűlölködésnek. Azt remélték, hogy a Kossuth-ellenes akció keretein belül átvehetik az országgyűlés fölött az irányítást. A terv gyakorlati megvalósítására Lónyay János jelentkezett, a megszervezésében pedig Menyhért segédkezett. Apja politikai erőfeszítéseitől Menyhértet aggodás töltötte el, Jánost pedig büszkeség.¹⁵⁰ „(...) áldalak mind azon sok öröm napokért, melyeket jószágod s erénységed által szülőidnek szereztél, s kívánom, hogy az Isten adjon neked oly jó gyermekeket, minő te vagy.”¹⁵¹ Lónyay Menyhért ugyanerről: „Mély nagy örömmel olvastam e sorokat, le nem írhatom: szebb és drágább ajándékot jó atyám nekem nem adhatott, mint születésem napjára írott e sorokat.”¹⁵² János büszke volt a fiára, áldotta azokat a napokat, amelyeket együtt tölthettek. Ebben a bejegyzésben elismeri a szülei iránti háláját és szeretetét, valamint jó dolgokat kívánt a jövőre nézve. Lónyay Menyhért örömmel fogadta ezeket a sorokat. Ez a személyes üzenet különösen fontosnak bizonyult a számára, nagy örömet okozott neki. Lónyay Menyhért és János nem csak a mindennapi életben, hanem a politika terén is szoros kapcsolatot alakítottak ki. Apja volt az a személy, aki bevezette őt a politika világába, hozzájárult ahhoz, hogy fia könnyebben haladjon ezen az úton.

Lónyay Menyhért, a centralisták egyik vezéralakja, a Pesti Hírlap szerkesztőjeként próbálta meggyőzni Kossuthot a kompromisszumos válasz elfogadásáról. Azonban Kossuth hívei, akik tudtak Lónyay tervéről, heves ellenállásba kezdtek, és indítványozták, hogy az alsótábla tagjai egyenként vegyék tárgyalás alá a sérelmeket. Ezzel szemben az ellentábor már nem volt készen a

¹⁴⁹ Dr. Hermann Róbert: Lónyay Menyhért – a forradalom az utolsó rendi országgyűlésen. In: Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai. Tuzsér, 2012: 42

¹⁵⁰ Cieger 2008: 53-56

¹⁵¹ Lónyay János Lónyay Menyhérthez, Bécs, 1848. jan. 6. MNL Filmtár 34861

¹⁵² Lónyay 1896: Lónyay Menyhért 1847/48-diki naplója, I-III. rész. Közli Konyi Manó. Budapesti Szemle, 231-232. sz. 337-362.

kompromisszumra, hanem a reformkövetelések végigvitelében látták a győzelmet. Lónyayt provokálták, aki erre párbajhívásokkal felelt, az Ellenzéki Körből pedig kezdeményzték a kizárását. A centralisták nem mertek nyíltan kiállni Lónyay mellett, mivel az a Kossuth elleni polémiával veszélyeztethette volna lapjuk ellenzéki elfogadottságát.¹⁵³

Ahogy teltek az idők, Lónyayból is valódi politikus vált. Tisztában volt az események súlyával és természetesen részt akart venni bennük. Március 8-án például visszatekintett az előző időszakra: „*Rémítő hatással voltak a párizsi februáriusi napok az egész continensre.*”¹⁵⁴ Március 10-én Bécsbe utazott, hogy találkozzon az apjával. Lónyay János másképp ítélte meg ezt a helyzetet, fia előtt igen komoly képet festett: „*Szegény atyám elmondá aggodalmait a jövő iránt, félelmét a parasztlázadásról, tervezgette, hogy legjobb volna családotól a nagyvárosba, példának okáért Bécsbe húzódni.*”¹⁵⁵ A testvérének szóló március 15-ei levelében inkább az óvintézkedésekre helyezi a hangsúly, és egy esetleges zavargás esetén Sárospatakot, Munkácsot vagy Kassát említi menedékként.¹⁵⁶

Másnap megállapította, hogy Pesten szerencsére „*egy csendes revolutio ment véghez*” és nyugodt a város: „*(...) csak egyedüli félelmem s aggodalmam, hogy a parasztokat fogják lázítani, mindenekelőtt hagyd meg a tiszteknek, hogy ha a jobbágyok dolgozni nem akarnának, arra ne kényszerítsék. (...) Mindenesetre arra vigyázzatok, hogy a nép közé ne szivárognék ezen körülmények tudása s hogy ne gyanítsák, hogy zavarok vannak mindenütt.*”¹⁵⁷ Napközben azonban megnyugszik, délben pedig kitűzi magára a nemzeti kokárdát. Ezzel pedig saját maga is a forradalom részesévé válik.¹⁵⁸ „*Most az egész város ki van világítva, még a királyi palota, Új épület, Carulus Kaszárnya is. A nép csoportokban jár veres, fehér, zöld szalagokkal, a főbb helyeken beszédeket tartanak, az ablakokból is zászlók függenek. Minden embernek nationál kokárdája van, anélkül senki ki nem megy.*”¹⁵⁹

Március 18-án a Pozsonyban tartózkodók, akik a pesti történekről semmilyen tapasztalattal nem rendelkeznek, elbizonytalanítják. Hiába beszélt nekik a nyugalomról ők a radikálisoktól – Petőfi, Irinyi, Jókai, Vasváry – és Kossuthtól feltették az országot és Pestet.¹⁶⁰ Részt vett az aznapi gyűlésen, amely kimondta a papi tized eltörlését, valamint felszámolta a követutasítások rendszerét. Kénytelen volt megszavazni a november elsejétől az Urbéri szolgáltatások eltörlését. Lónyay Menyhért a reformokat veszteségként fogta fel, és hibáztatta az arisztokráciát és a magyarságot. Azt feltételezte,

¹⁵³ Cieger 2008: 57-59

¹⁵⁴ Lónyay 1896: 39 (1848. márc. 8.)

¹⁵⁵ Lónyay 1986: 42-43 (1848. márc. 15)

¹⁵⁶ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pest, 1848. márc. 15. MNL P 470. 1. cs.

¹⁵⁷ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pest, 1848. márc. 16. reggel MNL P 470. 1. cs.

¹⁵⁸ Cieger 2008: 61

¹⁵⁹ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pest, 1848. márc. 16. este. MNL P 470. 1. cs.

¹⁶⁰ Lónyay 1896: 46-47 (1848. márc. 20.)

hogy mind a kettő el fogja veszíteni a szerepét.¹⁶¹ Ebből pedig azt a következtetést vonta le, hogy a következő gyűlés csak akkor lehet sikeres, ha megpróbálnak együttműködni a kormánnyal a szükséges erőforrások érdekében. Nem lelkesedett a közjogi kérdésekért, inkább a gazdaságra és társadalompolitikára helyezte a hangsúlyt. Február 5-én Kossuth javaslatára a király leíratra adandó válasza az volt, hogy a rendek mondjanak köszönetet az uralkodónak a jó szándékáért, de követeljék az adminisztrátori rendszerek még az országgyűlés alatt számolja fel az uralkodó. Lónyay Menyhért a válaszokmányában a királyi ígéret folytán már megszüntette a rendek aggodalmát az adminisztrátori sérelem tárgyában. Végül a Kossuth-féle álláspont győzedelmeskedett. Február 8-án megindult a pártok közötti egyezkedés. Lónyay február 5-ei fellépésének olyan rossz híre ment, hogy ki akarták zárni az Ellenzéki körből. Teleki írt levelet Vörösmartynak, miszerint tekintsenek el, hiszen Lónyay nem ígerte meg azt, miképpen Kossuth indítványát fogja támogatni.¹⁶²

Testvérének ezzel kapcsolatban a következőképpen fogalmaz: *„Megnyugtató híreket hallunk ma az ország különböző részeiből, csak Pesten zavarognak. Hanem azt hiszem, hogy a reactio nagy mindenesetre lesz a nemességben s különösen a főbirtokosságban, miután már most nincs senkinek jobbága. Bécsből is jó hírek jönnek, a csend tökéletesen helyreállott (...) mindenesetre vagy egy esztendeig nem lesz bátorság (biztonság) a falun, azután talán csak consolidáltathatnak a viszonyok országunkban, hanem az arisztokrácia elveszett, a nemesség alkalmasint. Talán az ország ki nem állja ezen veszedelmes crisist (...) ... én más jövődőt előttünk nem látok, mint schweiczi canton sisthemát.”*¹⁶³ Mondataiban az ellentmondásosság érződik, illetve bizonytalanul tekint a jövő felé is. Az ország nyugodt, de vidéken feszültségre kell számítani. A főváros nyugtalan, mégis azt mondja, hogy fel kell költözni. Az összeomlás felváltja a régi nyugadalmat, aminek a helyére egy multietnikus, az önkormányzat elvére épülő, föderális katonarendszer fog lépni. Ez utóbbi ötlet hirtelen felindulásból ered. Napról-napra növekedett a bizonytalansága, amit Eötvöstől, Széchenyitől, Deák Ferentől, hallott jelentések tápláltak leginkább.¹⁶⁴ Lónyay aggódott az ország jövője miatt, de elsősorban a földbirtokos réteg és saját vagyoni helyzete foglalkoztatta. Úgy gondolta, hogy a forradalom vívmányai, mint jog egyenlőség, komoly kárt okoznának a földbirtokosoknak. Lónyay attól tartott, hogy a forradalom hatása a parasztságot is el fogja érni, ez pedig aggodalommal töltötte el.

Lónyay némileg joggal érezhette azt, hogy elfogyott körülötte a levegő. Noha Széchenyivel rendszeresen találkozott, javasolta is neki, miképpen próbálja meg rávenni az ellenzék vezetőit arra, hogy ne követeljenek alkotmányt a birodalom többi országainak. Pontosabban, hogy ha mégis

¹⁶¹ Cieger 2008: 62

¹⁶² Dr. Hermann Róbert 2012: 43-44

¹⁶³ Lónyay Menyhért Lónyay Alberthez, Pozsony 1848. márc. 22. MNL P 470. 1.cs.

¹⁶⁴ Cieger 2008: 63

megteszik, akkor ígérjék meg, hogy évente tartanak országgyűlést. Széchenyi azonban nem volt fogékony erre az ötletre.¹⁶⁵

„(...) Midőn Deákkal találkoztunk, aki jött a fölhívásból (ti. a minisztereket Bécsbe hívták) sehogy sem tud magának kimagyarázni, ő csak azt látja, hogy ezen dieta nem mint dieta fog végződni. Józseffőhercegegethátárai közt látok, hogy István (a nándort) le sem bocsátják többé, ha a concessiókat nem akarják megoldani. Ez – úgy hiszem – egyedül a küldölgöktől függ. Olyan állapotban vagyok, hogy nem is merek gondolkodni, ágyban fekvve nem bírok elaludni. Ha Ausztria akarja, nemzetiségek háborúja támad hazánkra.”¹⁶⁶ Kappel Frigyesnek írt levelében egy teljesen más hangvétel jelenik meg: „Már másfél évvel ezelőtt az volt a véleményem, hogy az adott körülmények között Magyarországon a legjobb és legbiztosabb érték a földbirtok. Sajnos azok az előttünk álló kilátások, hogy minden papír, legyen az (...) állampapír és bankjegy, veszíteni fog az értékéből. Jövő hétfőn a rendi táblán tárgyalják azt az Őfelségének küldendő felíratot, melyben minden örökös tartomány számára az alkotmány megadását kívánják. Csupán egyetlen tárgyalás ebben a helyzetben az állampapírok további esését eredményezheti, (...) Kötelességem, hogy az alábbi körülményekkel megismertesselek. Ha valóban egy időszaknak nézünk elébe, akkor véleményem szerint a magyar ipari papíroknak van a legbiztosabb értéke, mint például a Híd-papíroknak, a Központi Vasút Papírjainak.”¹⁶⁷

Lónyay aggódott az ország jövője miatt, de elsősorban a földbirtokos réteg és saját vagyoni helyzete foglalkoztatta. Úgy gondolta, hogy a forradalom vívmányai, mint jog egyenlőség, komoly kárt okoznának a földbirtokosoknak. Lónyay attól tartott, hogy a forradalom hatása a parasztságot is el fogja érni, ez pedig aggodalommal töltötte el. Összességében Lónyay a forradalom vívmányaitól tartott, mert azok veszélytethették a földbirtokos réteg, köztük a saját érdekeltségeit. Lónyay indítványozta, hogy a földesúri adósságokat fagyasszák be kárpótlásul, nehogy a földbirtokosok uzsorakölcsönt vegyenek fel. Lónyay kezdetben nem látta a pesti események teljes jelentőségét, ahogyan később maga is beismerte.¹⁶⁸ Lónyayt a forradalom hatása némi aggodalommal töltötte el, ugyanis attól félt, hogy ez a „föld népére” is kiterjed. A pesti események jelentőségét, ahogyan azt ő maga utólag is bevalotta, egyelőre még maga sem látta.¹⁶⁹

A kormány kinevezése és a törvények elfogadása után, április 11-én az utolsó rendi országgyűlés feloszlott. Lónyay Menyhért amint tehetett a birtokára utazott. A beregi és a környező vármegyék viszonylag nyugodtan fogadták a változásokat. Beregszászban az a hír terjedt el, miszerint „a megye több részeiből begyűlendő nép a várost tűzzel és kirablással fenyegeti”.

¹⁶⁵ Dr. Hermann Róbert 2012: 45

¹⁶⁶ Lónyay Menyhért, Lónyay Alberthez, 1848. márc. 30. (Deák F. 1903, II. köt. 215-216.)

¹⁶⁷ Lónyay Menyhért Kappel Frigyeshez, Pozsony. 184. feb. 25. és 26. BFL XIII. 12. 3. d.

¹⁶⁸ Lónyay 1896, 48 (1848. márc. 24.)

¹⁶⁹ Dr. Hermann Róbert 2012: 46

Ugyancsak itt terjedt el az a hír, hogy egy röplap a népnek teljes szabadságot és egyenlőséget ígért. Gyakorlatban a parasztok pedig megtagadták az úrbéres szolgáltatások teljesítését. Esetekben pedig a dupla bérért sem voltak hajlandóak munkát vállalni.¹⁷⁰ Ugocsa alispánja a következőképpen fejezi ki a csendes beletörődést: „Csak némely középrendű nemesek arcán valának a kedvtelenség érzései kivehetők, azonban ezek is nyugton várják az ország intézkedéseit, bízván abban, hogy megszibbasztott gazdálkodási viszonyaikból reájok hirtelen nehezedő károk megértésére iránt keltő és biztos gondoskodás leszen fordítandó”.¹⁷¹

Lónyay Menyhért számára az 1847-48-as országgyűlés fordulópontot hozott az életében. Ugyan nem azt az eredményt hozta, amit elvárt volna, viszont elégedett lehetett, még ha a törvények ellen volt is kifogása. E időszak ideáljainak Széchenyit és Deákot tekintette, valamint minden ellenszenve ellenére nem tagadta meg Kossuth politikai nagyságát sem.¹⁷² Lónyay fő prioritása a földbirtokosság gazdasági stabilitásának és pozícióinak megőrzése volt. Bár tagja volt az országgyűlésnek nem tudta meggyőzni a beregszászi választókat, ami bizalmatlanságot váltott ki feléje. Gyakran ellentétesen állt Kossuth elképzeléseivel az országgyűlés munkájában. Aktívan részt vett a pénzügyi szerepcsomag kidolgozásában, de ellenezte a közmunka teljes eltörlését, mivel az megyei utak romlásához vezetett volna. Kritikát fogalmazott meg az adótörvényekkel kapcsolatban, mivel az áprilisi törvények már jelentős terheket róttak a birtokosokra.¹⁷³ Hunfalvy Pál szerint: „Kossuth hiúsága, változatossága (szeszélyessége) és népszerűség-hajhászata igen rossz hanggal emlegetik. Javaslatokkal fellépni (azonban) nem mernek, nehogy reactióról (!) vádoltassanak”.¹⁷⁴

Lónyay 1849. január elején követte az országgyűlést Debrecenbe. Május 6-án államtitkári megbízatást vállalt Duschek Ferenc mellett.¹⁷⁵ Így emlékszik vissza ezekre az időkre: „1847 vége felé s onnét egész 1849-dik év vége felé egy óriás esemény teljes izgatott korszaka nemzeti életünknek, bizonyára életem legnevezetesebb korszakát képezi: éltem, mégpedig közelről szemlélve, s a haza kitűnői közt, habár nem is a(z) eső sorban s a kilátzó helyeken, de folyton velünk munkálva s elviselve a reám mért terhet, ezen nevezetes korszak minden reményeit, aggodalmait és fájdalmait”.¹⁷⁶

Id. Lónyay János felajánlotta fiának, hogy az összeköttetései révén egyéni kegyelmet jár ki az udvarnál. De Menyhért általános amnesztia révén szeretett volna visszatérni az országba. Erre 1850. július elején került sor. Lónyay számára a Tuzséri birtokát jelölték ki lakhelyéül. A csendőrök több alkalommal is zaklatták a családot fegyverek, kompromitáló iratok után kutatva. Menyhért elhatározta, hogy mezőgazdasági termelésbe kezd. Ugyan gyakran kért tanácsot az apósától, ám a

¹⁷⁰ Cieger 2008: 65

¹⁷¹ Csatóry 1998: Szabadságharc a végeken. Annom1848-1849. Ungvár: 9.

¹⁷² Dr. Hermann Róbert 2012: 48

¹⁷³ Cieger 2008: 65-69

¹⁷⁴ Hunfalvy 1986: 61 (1848. aug. 28-i bejegyzés)

¹⁷⁵ Cieger 2008: 69

¹⁷⁶ Lónyay 2003: 7 (1860. okt. 27.)

kudarccal szegte és szégyelte magát a családja előtt. A gazdasági kudarcokat családi tragédiák is pezdítették. Ebben az időszakban több gyermeke is meghalt, csak az 1851-ben született Gábor maradt életben. 1855-ben apósa, 1859-ben apja, 1860-ban pedig elhunyt anyósa. A magánéleti lehangoltsága ellensúlyozta a közéletben történő dolgok. Lónyay meghatározó szerepet vállalt a Magyar Gazdasági Egyesület fiókegyületének a megszervezésében. 1858-ban az Első Magyar Általános Biztosító Társaság közgyűlése választotta elnökévé. 1858-ban a Magyar Gazdasági Egyesület megbízásából Csengery Antal és Lónyay Memorandumot készített. Az alapszabályzat kidolgozására gr. Barkóczy János, gr. Dessewffy Emil, Cengery Antal és Lónyay kapott megbízást. Elfogadására 1862 augusztusában került sor. Novemberben kinevezték Dessewffyt elnöknek, Lónyayt pedig alelnöknek. A gazdasági előnyökön túl Lónyay 1858-ban írt tanulmányában a földhitelintézetek társadalmi és politikai céljait hangsúlyozta, Szerinte a szilárd vagyon minden uralkodó osztálynak az alapját képezi. Ezért az államnak támogatnia kell a földhitelintézeteket. Másrészt az ilyen intézetek a nemzeti érdekeket is támogatják.¹⁷⁷

A beregi és szabolcsi birtokain kimondott jobbágyszabadítás számos problémát vetett fel. Nem rendelkezett a közös haszonvételek és azok felosztásának módjáról. Nem jelölték ki a földterületek pontos határait és tulajdonosait. Ez a legtöbb helyen csak az 1860-70-es években történt meg. Ezek a problémák számos konfliktust eredményeztek, és nem volt ritka, hogy pereskedés lett belőlük. Ez történt Menyhért ibrányi birtokán is. A parasztok felségfolyamodványban kérték az eljárás leállítást, mivel másképpen teljesen elszegényednek. Mivel panaszaikra nem kaptak választ, 1861 tavaszán összetűzés történt, és visszafoglalták a birtokaikat. Ezt csak a kivezényelt katonaság tudta rendezni. Később a bíróság Lónyay Menyhértnek adott igazat és kötelezte a parasztságot a kártérítésre. Ez a konfliktus azonban nem szegte Lónyay Menyhért kedvét az újabb birtokok vásárlásától. Aktivitása nem terjedt ki a politikára, sőt távol is tartotta magát tőle.¹⁷⁸

4.4 Lónyayak és a vasút

Az 1836-ban megszületett vasúttörvény megmutatta, hogy Magyarországon is komoly igény merült fel a legújabb közlekedési ág elterjesztésére. Ekkoriban még nem látszódott tisztán, hogy a belföldi hajózás – a csatornahálózat kiépítése – vagy a vasúthálózat hozza-e el a szállítási igények kielégítésére a megoldást. A következő nagy lépést ebben az ügyben gróf Széchenyi István színre lépése jelentette, ezen belül is a „*Javaslatok a magyar közgyűlésről*” című munka összefoglalása és országgyűlés elé vitele, majd annak elfogadtatása volt. Később kiderült, hogy ez a munka évtizedekre meghatározta a magyar vasúthálózat kialakulását és fejlődésének irányát. A magyar szabadságharc, a kiürülő államkassza, az 1855-ös államcsőd megnehezítette ugyan az 1845-ben megindult vasútépítést, de

¹⁷⁷ Cieger 2008: 76-81

¹⁷⁸ Cieger 2008: 115

ezek hatására iktatták törvénybe 1854-ben, miképpen a magántőke is bevonható a vasútépítésbe. Ebben az időben Lónyay Menyhért már elismert gazdasági szakembernek számított, egyrészt a „*Hazánk anyagi érdekeiről*” című munkában részletesen foglalkozott a fejlődést segítő teendőkkel, másrészt államtitkári rangban tagja volt a Kossuth vezette felelős magyar kormánynak.¹⁷⁹

A TVV már 1862-ben felkérést és engedélyt kapott egy Nyíregyháza-Namény-Sziget-vasútvonalra, amelyet nem épített meg, sőt le is mondtak a megépítéséről. Fotosabbnak tartották az Erdély irányába történő építkezést. Eközben kelet-magyarországi városok is szorgalmazták a vasút építését. Nevükben gróf Forgách Antal és Kovách Antal nyújtott be előmunkálati kérelmet a központi kormányhoz. Ezek mellett az Északkelet-Magyarországgal határos Galícia (Gácsország) nagybirtokosai is fontosnak tartották a vasúti összeköttetést. Elsősorban Béccsel, de a Kárpátokat megkerülő vasúthálózat lényegesen rövidebb lenne a Pesten keresztül vezető nyomvonal, azaz közvetlen kapcsolat a magyar hálózattal. Az Országos Magyar Gazdasági Egylet már az 1860-as évek első felében részletesen foglalkozott a vasútépítés és üzemeltetés gazdaságosságával. A munkában nagy részt vállalt Lónyay Menyhért. „*Emlékiratok*” címen több kiáltvány jelent meg, amelyek gazdasági lapon igyekeztek meghatározni az „*olcsó vasútak*” gazdasági és műszaki jellemzőit. Ezek az iratok tekinthetők az 1880-ban kiadott úgynevezett HÉV-törvények alapjainak. A vasútvonalakra szóló engedélyokmány és ezzel MÉKV az 1868. évi XIII. tc.-vel született meg és július 1-jével a király is jóváhagyta. Az rt. tagjai: báró Sennyei Pál, gróf Schönborn Buchheim Ervin, Lónyay János, dr. Chornitzer Ede, gróf Dunin Borowsky Szevér, gróf Rustocki Waldemár, Mlodecki Kázmár lovag, Debrecen szabad királyi város (képviselők: Tisza Kálmán és Kiss Lajos), Szatmárnémeti szabad királyi város (képviselők: Boros Bálint és Kiszely Károly), Máramaros (képvislet: Várady Gábor). A mérnök végzettségű Lónyay János Lónyay Menyhért testvére. Az ekkor éppen pénzügyminiszter Lónyay Menyhért felügyelte a családi birtokokat érintő vasútvonalak építését, majd működését. Az engedély kilencven évre szól, lejárt 1958-ban. A társaság a következő vasútvonalakra nyert építési engedélyt: Debrecen-Tekeháza (Királyháza)-(Máramaros) Sziget, Tekeháza (Királyháza)-Kassa fővonal, Sátoraljaújhely-(Mező)Zombor, Bátor-Munkács mellékvonal¹⁸⁰

A vasút kialakításában Lónyay Menyhért is kivette a részét. A Bereg megyében már 1867-ben megkezdődtek az erre vonatkozó előkészületek. 1873-ban Andrassy Manó azzal vádolta meg Lónyay Menyhértet, hogy a Nyíregyháza-Csap vasútvonalat azért sürgette oly annyira, mert a saját érdekei vezérelték. A vonal jóval hamarabb készült el, mint azok a vonalak, mint amelyek elsődleges prioritást élveztek. A Lónyay család Szatmár és Bereg birtokait is érintette a vasút, a saját vagyonuk gyarapítására cselekedtek így, ezzel pedig fontosabbnak tartotta a család érdekeit az országénál.

¹⁷⁹ Szemerev 2023: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024. 01. 3.)

¹⁸⁰ Ugyanott: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024. 01. 3.)

Viszont Andrásy Manót is a saját érdek vezérelte, ugyanis a sínek az ő birtokain is keresztül haladtak. Lónyay Menyhért az 1868. évi 49. törvénycikkében elrendelte a vasút megépítését, ami 1871-re el is készült. Viszont az ipari területeket nem érintette, ugyanis azt az Andrásy családnak kellett állnia, így a munkálatok 1874-re fejeződtek be. A Lónyay által megálmodott terveket először a kormány nem fogadta el, végül hitelt vett fel ezzel kapcsolatban. A fő szakaszt az állami, illetve az Északkeleti Vasúttársaság fedezte, az ipartelep pedig magántőkéből minisztériumi segítséggel valósította meg. 1872-73 között adták át a vasútvonalat több részben.¹⁸¹

A Bályu-Királyháza szakasz tervezetében öt vonal szerepelt ugyanannyi napra felosztva. A megállók között olyan helységek is szerepet kaptak, mint például Nagyszőlős, Tiszaújlak, Nagymuzsaly, Beregszász, Tiszaújhely, Kaszony és Som. Az 1869. augusztus 6-án kiadott jegyzőkönyv alapján az északkeleti vasút Királyháza-Beregszász és Beregszász-Bályu szakaszának a közmunka és közlekedés miniszter úr ő Nagyméltóságának július 24-én kiadott 9466 szám alatt kelt rendelet értelmében megjegyzi többek között azt is, hogy a fennálló közlekedés és a vízfolyások fenntartása, valamint a köz és magánrendeletek megóvása céljából eszközölve lesznek. Az adó szempontjából pedig ki vannak emelve, hogy mely kategóriák tartoznak ide: az elrontott, de újonnan épített utak, amennyiben az utak költségei a vasút által szaporodtak meg, amennyiben ezen utak helyreállítása eddig nem létezett építkezések szükségességének az első felállítása a vasúti társulatot illeti, a pálya elzárása a vasút-társulat által eszközölendő, a vasút köteles a baleseteket elejébe venni, köteles biztosítani azon épületeket, amelyek a tűzveszélyes körön belül esnek¹⁸²

A karbantartási pontokhoz húsz település tartozik. Név szerint: Királyháza, Telekháza, Nagyszőlős, Végardó, Fancsika, Tisza-Újhely, Tisza-Újlak, Csetfalva és Oroszi, Bene, Borzsova, Nagy-Muzsaly, Kis-Muzsaly valamint Bakta, Beregszász, Balázsér, Homok, Kaszony, Bégány, Zápszony, Som, Bótrágy, illetve Bályú. A karbantartáshoz hozzátartozik a szerelvények, a műtárgyak, a gazdasági utak és útjárások rendben tartása. Ebben az ügyben a bizottság az alábbi javaslatokat hozta létre: a Tisza-Újlak érintkező részének helyezkedése nem zökkenőmentes. Ugyanis a vonal jóval közelebb helyezkedik a Tisza-Réthez, a vasúttársaság minden általa vett eszközöket a vasúti igazgatóság terjessze ki, a bejáratú vonalak hátrányos szomszédos igényeket igényelnek, ezért helyben hagyandó, ki kell emelni külön színekkel az emelkedőket és az útszakaszokat, a töltéseket megfelelően kell biztosítani.¹⁸³

Budán 1869. április 5-én a Magyar Királyi Közmunka és Közlekedési Ministerium létrehozott egy tizenöt pontból álló szabályzatot a vasúti közlekedés és a sínek az úttesten való elhelyezkedése tekintetében. A szabályzatban olyan pontok szerepeltek, mint például: a pályát elkülöníteni nem lehet,

¹⁸¹ Cieger 2008: 61-66

¹⁸² KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 1432.5

¹⁸³ KTÁL. F. 10. op. 4. od. zb. 1433.6-10

de a közlekedésnek és az útlefolyásnak a pályán keresztül akadálytalanul kell biztosítani a közlekedést, a kitérőknek az úton kívül kell elhelyezkedniük, a kanyarokat úgy kell kialakítani, hogy ne akadályozzák a közlekedést.¹⁸⁴

A MÉKV részvénytársaság Bécsben kezdte meg működését, majd a székhelyüket áthelyezték Pestre. Első bázisuk Pesten 1860-tól a Ferenc József rakpart 10. szám alatt volt. 1875-től, immár Budapesten (Budán), a Fő utca 6 szám alatt voltak irodáik. Egy év múlva a Lánchíd téren saját épületben intézték a társaság ügyeit. Két év múlva a részben saját tulajdonu Fő utca 105. szám alatti épület következett, majd visszatértek a Lánchíd térre. Az államosításig hátralévő kilenc évben a Lánchíd utca 1. szám alatt működtek. Az igazgatósági elnök Lónyay János, alelnök Várady Gábor volt, az igazgatótanács kilenc, a felügyelőbizottság öt főből állt. Közlekedési főnökségek: Sátoraljaújhely és Királyháza. Vonatmozgósítási főnökség: Sátoraljaújhely. Fűtőházak: Debrecen, Királyháza, Bátyú, Csap, Sátoraljaújhely, Szerencs. Főműhely: Sátoraljaújhely. Műhely: Debrecen. Pályafelügyelet és pályafenntartás: Huszt (később Sátoraljaújhely). Főmérnökség: Érmihályfalva, Szatmár, Huszt, Bátyú, Sátoraljaújhely, Kassa, Kisvárdai szakaszmérnökség. A magántőke bevonása a vasútépítésbe helyes megoldás volt, kedvező befektetésnek tűnt az építési tőke kamatának állami biztosítása. Ellenben az engedélyekbe nem kerültek kormányzati felügyelet és beavatkozási jogot biztosító pontok. Ennek eredménye az lett, hogy a vasúttársaságoknak érdekében állt minél magasabb építési költséget bemutatnia a nagyobb kamatbevétel érdekében. A költségeket növelte, miszerint az engedélyes és a kivitelező kiléte is többször változott a forgalomba helyezésig. Egyes társaságok székhelye is előbb Bécsben volt, csak a kiegyezés után került át Budapestre. Ezt rendezte az 1875. évi XLI. tc. és ezzel elérték, hogy a költségvetés súlyamegmaradjon, valamint ellenőrizni tudták a vasutak pénzügyeit.¹⁸⁵

Az, hogy az ungvári kincstári uradalom erdőségeiből az Alföldre lehet szállítani a fát már az '50-es évektől téma volt. Az államérdek okán az 1868. évi XLIX. tc.-ben kimondták egy Nyiregyháza-Ungvár vasút szükségességét és az építéshez mérföldenként 100 000 Ft támogatást biztosítottak. A MÉKV-nek érdekében ez a vasútvonal, viszont beékelődött a kivételezés alatt lévő vasútvonalai és a TVV hálózata közé. Kapcsoltot keresett a konzorciummal, hogy közösen építsék meg a vasutat, majd indítványozta az engedélyiratokat, amit 1870 májusában elfogadtak. Lónyay Menyhért figyelme kiejtette a Nyiregyháza-Ungvár vasútvonal építésére. Itt azonban megvádolták, hogy igyekezett befolyást gyakorolni a család érdekében, mivel sürgette az építést. Talán ez így is

¹⁸⁴ KTÁL. F. 10. op. 4. od.bz. 1433.6-10

¹⁸⁵ Szemerev 2023: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024. 01. 3.)

volt, de tisztában kell lennünk azzal, miszerint még a testvérei is befolyásolni akarták, kinek a birtokát érintse a vonal.¹⁸⁶

Részletek az engedélyiratból: a kormánynak joga van megváltoztatni a kiviteli terveket, de a kormány jóváhagyásával az engedélyes is változhat, a törvény beiktatását követő három hónapon belül el kell készíteni a terveket, a jóváhagyás után rögtön meg kell az építkezést és két éven belül forgalomba kell helyezni az új vasútvonalat, a kormány folyamatosan felügyeli és ellenőrzi úgy a munkálatokat, mint az ütemeltetést, a Nyíregyháza-Ungvár-vasútvonal üzletkezelését a MÉKV többi vonalától külön kell végezni és önállóan könyvelni.¹⁸⁷

Idézet Zelovich Kornél munkájából: „Az engedélyokmány értelmében a Nyíregyháza-ungvári vasútvonal a Tiszavidéki vasút Nyíregyháza állomásából kiindulva, Csapon át Ungvárig, mint végállomásig és a Zugó csatornáig kiterjesztve volt vezetendő. Keresztül vonul tehát – egészben gazdag Szabolcs megyei Nyírségen, és eléri Zsurknál Ung megyét, képezvén Csap mellett – a Tiszának lehetőleg kedvező ponton áthidalása és a csapi pályaudvarnak fővonal által meghatározott fekvése miatt – némely nagyobb elhajtást. A földszint részint egyenes sík, részint átvonuló kisebb-nagyobb homokbuckáktól egyenetlen.”¹⁸⁸

A vonatforgalom folyamatosan nőtt. 1897-ben már napi nyolc vonatpár közlekedett. A teherszállítás megítéződött és meközelítette az évi egy millió tonnát. Az 1904. évi XIV. tc. a Nyíregyháza-Csap-vonal teljesítőképességének fokozása érdekében a Csap-Ungvár szakasz II. rendű fővonallá történő átépítését javasolta. Ehhez kapcsolódik az uzsoki határmenet megnyitása 1905-ben. Ezzel jelentősen felértékelődött a Nyíregyháza-Csap közötti vasútvonal, hiszen közvetlen kapcsolatot biztosított az Alföld és Galícia között, valamint Záhony csatlakozó állomássá vált. Az I. világháború előtt további állomásbővítésre volt szükség: Nyíregyháza, Kisvárd, Csap, Ungvár. Ezt a fejlődést megszakította az I. világháború, majd a trianoni békediktátum, így Záhonyból határállomás lett.¹⁸⁹

1909-ben felvetődött a Vásárosnamény-Munkács-Beregszász vasútvonal építése. Kérelem másolata Vásárosnamény-Munkács-Beregszászi vasútvonal előkészítési munkálatok meghosszabbításáról.¹⁹⁰ A helyi értékű vasút üzletkezelésének a Magyar Királyi Államvasutak által intézkedéséből kifolyólag a Magyar Királyi Államvasutakkal szemben az igények kamatoztatni nem fognak. Ehhez kéri a közönséget, hogy az előmunkálati engedélyek meghosszabbítására csak azon esetben számíthatnak, ha előlegesen írásban kijelenti, miszerint az állam vasúti üzlet kezelés esetére

¹⁸⁶ Lácza Magdolna: A Széchenyi terveit megvalósító Lónyayak. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023: 109

¹⁸⁷ Szemerev 2023: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024. 01. 3.)

¹⁸⁸ Zelovich Kornél. A magyar vasutak története. In: A magyar közlekedésügy monográfiája. Budapest: 1935. 36-37. oldal.

¹⁸⁹ Szemerev 2023: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024.01. 3.)

¹⁹⁰ KTÁL. F. 10. op. 5. od. zb. 681.6

a helyi érdekű vasút az üzletkezelés költségeit a Magyar Királyi Államvasut teljes összegében megtéríti vagy az intézkedési költségek legalább hatvan százalékát fogja megtéríteni. Megjegyzi, miképpen a helyi érdekű vasutak javára eső negyven százalékból lesz a tranzitálás és a jármű használat költsége.¹⁹¹

Gulácsi István s. k. alispán úgy reagál erre, hogy a vasúti munkálatok meghosszabbítása csak akkor lehetséges, ha a helyi vasút legalább hatvan százalékban finanszírozza az üzleti költségeket a Magyar Királyi Államvasutnak. Hozzáteszi hogy az első negyven százalékot a postaszállításra kell fordítani, és ezt a postaköltséget külön kell fizetni az államvasutnak.¹⁹²

Indoklásképpen így fogalmaz: *”Nagyméltóságod biztosítást kíván szerezni arra nézve, hogy a helyi érdekű vasút üzletkezelése a Magyar Királyi Államvasutak által való ezeléséből kifolyólag a Magyar Királyi Államvasutakkal szemben.”* Vagyis a Nagyméltóság azt szeretné, hogy megerősítsék, miszerint a helyi érdekű vasút üzleti kezelése miatt nem fog méltánytalan következtetéseket levonni a Magyar Királyi Államvasutak ellen. Ennek az egésznek a célja az, hogy biztosítsa a helyi érdekű vasút fenntartását és fejlesztését, valamint a Magyar Királyi Vasutak érdekeit. Kijelenti továbbá, hogy: a vasutaknak nem szabad nyereszkeskedniük, nem fogja átruházni az előkészítő engedélyt, reális alapon kell venni az építkezést és a finanszírozást.¹⁹³

Gulácsi István kijelenti, hogy az ő felelőssége az, miképpen utána járjon mindennek. Illetve az is, hogy a támogatás csak akkor lehetséges, ha a felek különösen bíznak egymásban. Ezzel pedig kizárásnak tekinthető az, hogy a Nagyméltóságos Úrat fölösleges dolgokkal zaklassák. Az építkezést saját maguk akarják végeztetni. Ehhez pedig azt akarják biztosítani, hogy a befejezési tőke lehető legkisebb legyen, ezzel pedig a kezelés is kevesebb lesz.¹⁹⁴

Amint Kárpátalja Magyarország részévé vált, 1939 nyara után beindult a hadi forgalom, majd ismét Nyiregyháza és Ungvár között közlekedtek a személyvonatok. A frontvonal 1944. október 31-én hagyta el Záhonyt, de Ungváron csak decemberben értek véget a háborús események. Ahogy nőtt az igény, úgy terjeszkedett a széles nyomtávú hálózat, valamint a hozzá kapcsolódó normálvágányok is. Ennek eredményeként történt a Nyiregyháza-Záhony közötti vágány átépítése. Az évtized közepétől jelentősen csökkent a teherszállítás. A pályaudvarokon először a vágányok kizárása jelezte a visszaesést, majd Fényeslitke Északi rendező pályaudvar visszabontása mutatta meg, hogy mekkora mértékű a csökkenés. A 2000-es évek közepén megszűnt Záhony önállósága és minden szakmai szervezet beolvadt a debreceni igazgatóságba.¹⁹⁵

¹⁹¹ KTÁL. F. 10. op. 5. od. zb. 681.7

¹⁹² KTÁL. F. 10. op. 5. od. zb. 681.8

¹⁹³ KTÁL. F. 10. op. 5. od. zb. 681.9

¹⁹⁴ KTÁL. F. 10. op. 5. od. zb. 681.10

¹⁹⁵ Szemerev 2023: <https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024.01. 3.)

4.5 A Tisza szabályozása

Lónyay Menyhért már gyerekkorától kezdve tanúja volt annak, hogy az árvizek milyen pusztítást tudnak végezni. A későbbi Felső-szabolcsi társulat területe eléggé különleges helyzetben volt, mivel egybeesett a Rétközzel, így az ottani lakosok már évszázadok óta együtt éltek a vissza-visszatérő vizekkel. A 19. század elején a területi birtokosok és a hatóságok megtették az első lépéseket a Rétköz vízmentesítésének érdekében. Töltéseket építettek, amelyek elértek Tuzsértól egészen Veresmartig. Ezek azonban jelentős árvizek esetén nem voltak képesek megfékezni a folyó vizét. Ekkor történt Széchenyi bekapcsolódása a Tisza-völgy rendezésének az előkészületeibe. Bár a munkálatok évtizedes előkészületeket vettek igénybe, a gróf nélkül mégsem sikerült előre jutni. Széchenyinek a legnagyobb célja az volt, hogy a magyarság erkölcsileg és gazdaságilag fejletté váljon, ehhez pedig első lépésként az Alföldet kellett rendezni.¹⁹⁶

Széchenyi István úgy vélekedik a Tisza folyó vízeről, hogy medre tágas, a szabályos nagyobb méretű gőzösök pedig könnyen tudnak rajta haladni. Nálunk a veszély első esetben csak általános szintű, hosszabb időre elszibbasztotta a kísérletek ösztönét. Kockáztatni bajos lenne, a hajózásnak pedig a legnagyobb ellensége a mederben való elakadás.¹⁹⁷

Fontos feladatát érzi ennek a kísérletnek, és Tisza felső részén Újlaknál ebben az évben folytatni kell a munkálatokat. A töltések kijelölésére és megjegyzésére kiküldte a Tiszavölgyi Társulatot. Lónyay György pedig azt kérte, hogy a gyűlésre minden érintett személy menjen el, hogy meg tudják vitatni az erre vonatkozó források kérdését.¹⁹⁸

Lónyay lelkes támogatója volt Széchenyi tervének. Felismerte, hogy a völgy rendbe tétele az Alföld, illetve az egész ország támogatását hozná meg. Nem véletlen az, amikor Széchenyi a Tiszavölgyi Társulatot Lónyay Menyhért kiemelt szerepet kapott benne. A társulat hozzálátott a tiszai védművek megépítésének, azonban a szűkös keret miatt csak lassan haladtak előre. Az 1848-49-es forradalom idejére pedig le is álltak a munkálatok.¹⁹⁹

Debrecenben július 10-én a bíróság a következő kötelezettségi pontokat gyűjtötte össze a Tiszavölgyi Társulattal szemben: az alapkérelem értelmében minden kifizetendő hold földre leendő megalapításra a társulat a terheket elfogadta, a munkában a részvétel kulcsának leendő megállapításait mutassa be, ha vannak valami észrevételei, akkor azt terjessze elő, kötelessége a feltételeket előteremteni a püspök-makói és földéaki uradalmaknak, felfüggeszteni a barátságos útra tett kísérletet az ügy lezártaig, a felperesnek kell a költségeket állnia Pest, Pilis és Solt megyék behívásában.²⁰⁰

¹⁹⁶ Horváth István 2023: 65-66

¹⁹⁷ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 1024. 1-2

¹⁹⁸ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 1024. 5

¹⁹⁹ Horváth István 2023: 66-68

²⁰⁰ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 1024. 6-20

A ítélet szerint a felperesnek teljesítenie kell a munkákban a részvétel kulcsának a haszon arányához való észrevételeit. A javaslataikat a kiegyenlítés szempontjából a felperesnek kell megmondani, hogy óvatossággal minden törvényileg be legyen tartva.²⁰¹

Ezekben az években vette át Lónyay Menyhért a Felső-szabolcsi Tiszaszabályozási Társulat irányítását. A munkálatok nagyon lassan haladtak előre, látható volt, hogy csak hosszú idő múlva lesz a cél elérve. A társulat érdekében a birtokosok nagy áldozatokat vállaltak, hiszen bíztak abban, miszerint az ármentesítést követően a gazdasági tevékenységek hamar hasznot fognak hozni. 1858-ban befejezték a munkálatokat Zsurk és Gávavencsellő között, viszont a következő évi árvíz nagy károkat okozott. A kijavított töltéseket 1860-ban ismét megrongálta az árvíz, ezért a töltések megemelése mellett döntöttek. Az évtized végén ismét emelték a töltéseket, valamint szélesíteni is kellett azokat, de viszont a Rétköz területén tartós sikereket tudtak elérni.²⁰²

Lónyay szerint: „Semmit nem erőltetni, de a szabad vitatás által előbb előkészíteni, kifejezni és érlelni”. Tehát úgy gondolta, ha létezik olyan dolog, amelynek keretében az érintett birtokosok megbeszélhetik a terveiket, az megkönnyíthetné a víz szabályozását.²⁰³ Lónyay minden tudását bevetette annak érdekében, hogy rábírja a birtokosokat a nyírvizek levezetésére. Tisztában volt azzal, hogy a helyi beavatkozások semmit sem érnek a folyó egészének a szabályozására.²⁰⁴ A kérdéskör vitájának élén maga Lónyay állt, és a kezdete egybeesett a Tisza-töltések építésével. Egy önálló nyíri birtokosokból létrejövő társulaton dolgozott, hogy a Tokaj mellett egy összekötő csatornával levezessék a nyírvizeket. 1858-ban a Felső-Szabolcsi Társulat ígéretet tett a csatornázási munkálatok előkészítésére. Azonban a tervek közötti ellentétek megbomlasztották az együttműködést. Végül 1861-ben lefűjták az egészet. Bár megkezdődtek a csatornai munkálatok, de nem tudtak érvényt szerezni a határozatnak, és az aszály miatt elhaltak.²⁰⁵

A társulat elkészített egy olyan tervezetet, ami a legkedvezőbbnek tűnt. Persze a birtokosoknak is nagy beleszólásuk volt abba, hogy hova tegyék a töltéseket, így aztán az út nyitott lett a rossz összehangoltságnak és a korrupciónak. 1860 tavaszán A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága című előadásában visszatükrözte Széchenyi szavait, valamint meggyőződést adott a szabályozás sikereiben. Lónyay minden fronton részt vett ebben a küzdelemben, igyekezett a koordinációt országos alapokra helyezni.²⁰⁶

²⁰¹ KTÁL. F. 10. op. 3. od. zb. 1024. 6-20

²⁰² Horváth István 2023: 66-68

²⁰³ Lónyay Menyhért 2000: A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága. Magyar Tudomány. 45. évf. 6. sz. 734.

²⁰⁴ Horváth István 2023: 66-68

²⁰⁵ Ámik Ákos: Lónyay Menyhért tevékenysége a nyírvizek szabályozása körüli vitákban. In: Örökségünk. A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa. Tuzsér Községért Közalapítvány. Tuzsér, 2023: 77

²⁰⁶ Lónyay Menyhért 1860: A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága. (Székfoglaló előadás, 1860. ápr. 2.) Magyar Akadémiai Értesítő. A Philosophiai, törvény- és történettudományi osztályok közlönye. 1. köt. 3. füzet. 239-278

Az 1870-es években azonban változás történt. Újra erősebbé váltak az éves árvizek, és a károkat okozó nyírvizek adták a gondot, mivel nem lehetett levezetni. Lónyay Menyhért azt tapasztalta, hogy a kormányzatban nem élvez kellő prioritást az ügy. Ha a társulat hangja hamarabb változtatásra tudná bírni a miniszteri illetékeseket. Lónyayt sürgette az idő, hiszen a tavaszi olvadások okozzák a legnagyobb károkat. 1877 elején nem sikerült eredményeket elérni, de még a belvíz is nagy károkat okozott²⁰⁷

1878-ban Lónyay Menyhért az ismételten megalakuló Tiszavölgyi Társulat elnöke lett. A mulasztásokat viszont már nem volt idő bepótolni, ugyanis a következő évben Szeged esett az árvíz csapásául. A hibajavítások során számos helyen érték el sikereket és tették művelhetővé a területet. Az 1870-es években pedig teljesen kizárták a területről a folyó árzeit.²⁰⁸

1879-ben értek véget a tárgyalások. A közvetítéseknek köszönhetően a birtokosok közül Károlyi Tibor, Gencsy Károly, Uray Miklós és Fráter Sándor kötött szerződést a csatornákat illetően. Lónyay Társulatát végül Kállay András, Szögyén Emil és Szivák Imre képviselte. Lónyay nem vett részt, ugyanis az a vágya, hogy önálló társulatot alapítson, elmaradt.²⁰⁹

Lónyay halálát követően az évtizedekkel megálmodott rendszer szinte teljes mértékben készen állt, ezzel pedig az emberek élete is gyökeresen megváltozott. Lónyay a szabályozás legkritikusabb pontjában véghezvitt szerepéért a változások örökök lettek. A befejezett nyírvízgyűjtő csatornát is róla nevezték el és a mai napig az ő nevét viseli.²¹⁰

4.6 A vagyon és az adósság

Lónyay Menyhért maga is szándékozott leltárt készíteni a vagyonáról. Aktív hagyatékának legnagyobb részét az ingatlanvagyon tette ki, ennek pedig kétharmada Szabolcs megye területén feküdt.²¹¹ Lónyay szomorúan vette tudomásul, hogy rokonai sem a gazdákodási elveit, sem sem a takarékoságát nem sajátították el. A legtöbb bosszóságot Béla jelentette, aki költekező és becsstelen életmódra tért át. Az 1873-as hitelválság igencsak csökkentett a vagyont. Hagyatékából pedig kiderült, hogy adósságai túlszárnyalták a vagyonát.²¹²

A legnagyobb birtokok Ibrányban, Halászon, Pátróhán és Dombrádon voltak. A birtokok központja Tuzsér volt. Lónyay és felesége már az 1850-es évektől újabbakat vásároltak a meglévők mellé. A szabolcsi földek szántó-, rét- és legelő területek voltak. Bár a Tisza mellett jelentős volt a nádasok aránya a gabona és az állattenyésztésen kívül dohánytermesztéssel is foglalkoztak. Egyötöd része az örökségnek a Hunyadon található vagyona alkotta. Közel tizenkilenc hold területű tulajdont

²⁰⁷ Ámik Ákos 2023: 78-80

²⁰⁸ Horváth István 2023: 69

²⁰⁹ Ámik Ákos 2023: 81-83

²¹⁰ Horváth István 2023: 70-71

²¹¹ Cieger 2008: 487-492

²¹² Kovács Kálmán Árpád: Lónyay Menyhért a politikus és az egyházférfi (1822-1884) <https://confessio.reformatus.hu/v/942/> (2024. 04. 20.)

1870 körül vásárolta meg részletekben. Központja Alsó-Farkodinban volt, ahol feleségével több időt töltött.²¹³

Pest megyei birtokának nagysága ötszáz és ezer hold között lehetett, amit 1872 nyarán egy belga banktól vásárolt. A birtoki érték a benne található épületek és ingóságok jelentették. Elsősorban a tavaszi és nyári hónapokat töltötték itt.²¹⁴

Vissza nem fizetett adóssága 1876-ra akkorára növekedett, hogy a nagy-lónyai birtoka is veszélybe került. Lónyay Menyhért és Albert levelezéseiből megtudhatjuk, mennyire aggódtak a földek elvesztése miatt. János – aki nem érzekelte a helyzet súlyosságát – több adósságát is átvállalták, a lejáró váltókat kedvezőbbre cserélték, és azon gondolkodtak, miszerint átveszik a birtokot a testvérüktől. Lónyay Menyhért tartozásainak a harmadát a Magyar Földhitelintézet követeléseit tették ki. Az intézet az adott birtok értékének a feléig nyújtott, általában 6-6,75 százalékos évi kamatozású kölcsönöket. Lónyay és családja gyakran fordult az intézethez kölcsönért. 1873 őszén kényszerült az első nagyobb hitel felvételére. A kiadások egyik jelentős része a rokonok támogatása volt. Legidősebb fia huszonéves korától adósságokkal küzdött. Másodrészt a Reform című politikai napilap számára juttatott támogatások a kiadások második fő forrása. Nyomtatásának költségei átlagosan háromezer forintot tettek ki. Ugyancsak nehézséget jelentett a birtokok gazdasági egyensúlyának a fenntartása. Két év múlva be kellett látnia, a Hunyadi birtoka önmaga fenntartására sem volt képes. A sikertelenség okául három tényezőt sorolt fel: a nyersvas a pénzügyi válság miatt csak alacsony áron értékesíthető, nincs vasúti összeköttetés a birtok és a megye központja között, a nyersvas önálló előállítására lenne szükség, számításai szerint összesen egész négy millió forint.²¹⁵

Lónyay szemében és szívében a család boldogulása és a vagyoni biztonság az elsők között szerepelt. A család fejeként egyszerre igyekezett egyengetni négy gyermeke – Béla, Menyhért, Gábor, János – és négy testvére – Albert, János, József, Etelka – sorsát, valamint odaadón gondoskodott idős édesanyja nyugalmáról. A család rosszra forduló vagyoni helyzete azonban egyre mélyülő keserűséggel töltötte el. A néhány évtized alatt tekintélyessé növelt vagyona semmivé vált. A rokonok érdekében vállalt terhek az élete vége felé nyomasztó teherként nehezültek rá. Szétszedték a családi harmóniát, megtépázták az idegeit, kikezdették a tekintélyét.²¹⁶

4.7 Lónyay Menyhért személyisége

1859-ben az akkor még csak harminchét éves Lónyay Menyhértet Tanárky Gyula így jellemezte: „Verhennys-szőke, már egy kissé őszbe csavaruló haj, szakál és bajusz, nagy megtehető élénk tengerszín szemek, törpe orr, közép, csaknem köpcös termet”. Azok a fényképek, amelyek az utókorra

²¹³ Cieger 2008: 492

²¹⁴ Lónyay Menyhért Csengery Antalhoz, 1878. szept. 17. OSZK Kt. Levelestár

²¹⁵ Cieger 2008: 499-507

²¹⁶ Ugyanott: 508-509

maradtak bizonyítani tudták a leírásnak a pontosságát. Csak azt lehetne még hozzátenni az elhangzottakhoz, hogy a szakála mellett az arcszörzete is dús volt.²¹⁷

Ha a belső tulajdonságait vizsgáljuk, akkor arra a következtetésre lehet jutni, hogy a kortársak racionálisnak, öntudatosnak, képzettnak tekintették Lónyay Menyhértet. Viszont ezek a leírások eltérnek Lónyay portréfestőhöz fűződő személyes kapcsolatától vagy konkrét politikai kontextustól függően. A racionalitás és az öntudatosság könnyen átalakulhat makacssággá, esetleg hidegséggé. A visszafogott érzelmekből pedig a merevség vagy unalom, a készség ravaszsággá, az intelligencia pedig hideg számítássá alakult át.²¹⁸

Kákay Aranyos 1866-ban így beszélt róla: „*Mozgékony, tevékeny és kiválóan eszes ember. Nem egészen hideg ugyan, csakhogy hűvös és sima. Értem: mivel, tanult, solid, jó családapa, jó gazda, gyakorlati számító, gyarapodó! És mint politikus? Handabanda nélkül megállja a helyét a „hazafiak” közt...*” „*Ó magyar áliberálisok s ellenzékiek közt kevesek egyike, kiben kormányosztón van, aki tudja, hogy kormánynak, a legliberálisabbnak is (ha e szónak értelme) erősnek kell lennie, s a hatalom folytonosságával bírnia.*”²¹⁹ Lónyay Menyhért 1866-ban mozgékony és eszes, valamint jövőbelátó személyiségként volt ismert. Mint politikus, a hatalom folytonosságát és erősségét hangsúlyozta. Helyt tudott állni a legliberálisabb kormányokban, úgy cselekedett, hogy mindig szem előtt tartotta a kormány érdekeit.

A továbbiakban Kákay igen lesújtóan bánik el vele. Ábrázolása eléggé kritikussá vált, leírva őt mint gyakorlati, de rendszeres ismeretekkel nem rendelkező, felületes és bemélydéssel képtelen politikust. Emelett megjegyzi azt is, hogy nem alkalmas a vezetői szerepre, mivel a személyisége jelentéktelen és nem rendelkezik a vezetéshez szükséges tapasztalattal. Lónyay szenvedélyes, de nem kitartó gyenge emberismerettel, ravasz, de nem eszes természettel rendelkezik. Csak a legközelebbi célokat látja és másodrendű emberekkel veszi körbe magát. Kákay portrészorozatának utolsó kötetében már úgy beszél róla, mintha egy kistílú, önző, felületes, hirtelen haragú és kapkodó politikus lenne. Az eddig pozitív jellemvonásai pedig hibává torzulnak.²²⁰

Ahogy Lónyay haladt előre a politikai életben, úgy váltotta ki egyes emberekből az ellenszenvet. Ahogy egyetlen ember sem, úgy Lónyay Menyhért sem volt tökéletes. Bár tisztában volt a hibáival, mint például az eléggé lobbanékony természete vagy a szónoklási képességei. Fiatalkorától kezdve tudatosan képezte magát, igyekezett minden hibáját ha nem is kijavítani, de olyan szintre emelni, hogy számára az elfogadható legyen. A legtöbb esetben az ország érdekeit tartotta szeme előtt, és aképpen cselekedett. Viszont mindig akadnak olyan helyzetek, amikor az

²¹⁷ Tanárky Gyula naplója, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. 1961. 89. (1859. augusztus 18.)

²¹⁸ Cieger András: Ány- és fényképek. Lónyay Menyhért személyisége. In: Aetas 2002. 2-3. szám. 36.

²¹⁹ Kákay Aranyos 1866: Újabb ány- és fényképek. Pest. 98-99.

²²⁰ Cieger András 2002: 37

ember akarva-akaratlanul is hibázik és megmutatja azokat. Ha pedig egy közszereplőről beszélünk, akkor természetes az, hogy az ellenség készenlétben áll az ilyen alkalomra várva. Ha egy botlás kiderül, akkor az már alapot ad, a többinek is, legyen az igaz vagy sem.

Lónyay számára az országgyűlés legnagyobb tapasztalata az volt, hogy felismerte, hogy politikai képességei hiányosak. Egész pályája alatt zavarta a gyenge hangja és az erős természete, valamint elégedetlen volt az emlékezőképességével. A legnehezebb feladatnak bizonyult az 1861. évi országgyűlési felszólalás. Lónyayt egy hónapon át nyomasztotta a vele szemben támasztott elvárás. Egyre inkább halogatta a felkészülést, de másra sem tudott gondolni. Vázlatokat készített, ezeket pedig megmutatta a barátainak és többször is felmondta a szöveget. Lónyay a szónoki fordulatokban szűkölködik, csak a száraz adatokra épülő gazdasági beszédeit általában vegyes fogadtatással hallgatták. Így úgy tűnik, hogy Lónyay kényszerből vállalta ezt a szerepet. Csak 1861 körül jött rá, hogy képességei korlátozottak. Társai előadását irigylve figyelte, de a ráosztott szerepre egy idő után megbékélt. 1865-ben próbálták rábeszélni, hogy vállalja el a házelnöki tisztséget. Lónyay Menyhért viszont úgy gondolta, hogy nincsenek meg a kellő képességei ehhez a tisztséghez. Egyrészt a természete miatt nem tudott higgadt és pártatlan döntéseket hozni. Másrészt pedig elutasította a retorikai hiányosságaira alapozva. Nem tudott alkalmi beszédeket tartani, könyv nélkül beszédet tanulni nem tudott, csak arról tudott beszélni, ami a szakmájába vágott.²²¹ Lónyay Menyhért felszólalásait egy képviselőtársa az 1860-as évek közepén így jellemezte: „*Lónyay egyszerűen az összeadás és a sokszorozás embere, tiszta számító ész, termékeny és eredeti gondolatok nélkül. (...) Azonban ő valódi szónok soha sem (volt), rendszeren jól beszél, de nem szónok. Valami betegség van előadásában, valami ekegés-bekegés, ami rossz hatást tesz a hallgatóra*”.²²² Végülis Lónyay beszédei logikusak voltak, és nem nélkülözték a pátoszt sem. Mondandóját sokkal inkább Bécsnek intézte, mintsem a körülötte lévőknek. Visszautasította azt a véleményt, ami szerint a magyar politikai vezetőknek az elszakadási és forradalmi irány lenne a követendő. Monarchikusnak mondta a magyar nemzetet, szilárdan ragaszkodik az alkotmányos jogaihoz, intézményekhez és a Pragmatika Sanction alapuló különálláshoz. Az egységes Ausztria megteremtésének programja pedig csak illúzió. Nem szabad beállítani úgy Magyarországot, mint a nemzeti elnyomás fészkét, hiszen számos politikus a testvériségről biztosította a nemzetet.²²³

Őszintén felismerte és elismerte politikai képességeinek korlátait, ami önkritikus hozzáállást jelez. Nem volt elégedett erős és lobbanékony természetével, valamint gyenge hangjával, ez hátrányosan érinthette szónoki képességeit. Beszédei általában szűkölködtek a szónoki fordulatokban, és inkább a tényekre és adatokra öszpontosítottak, preferálta a konkrétumokat és a

²²¹ Cieger 2008: 100-109

²²² Szász Károly 1891: 159 (1866. február 17.)

²²³ Cieger 2008: 110

logikus érvelést. Saját bevallása szerint nem tudott alkalmi beszédeket mondani, de technikái közé tartozott a konkrét példák és adatok használata, valamint személyes tapasztalatok beillesztése a beszédeibe. Egy külső szemlélő számára úgy tűnhetett, hogy kényszeresen vállalta a szerepet, ami azt jelzi, hogy képes volt hatékonyan kommunikálni, még ha ő maga nem is így gondolta. Eme gondolatai ellenére számos szónoki és közéleti felszólalásról tanuskodik, például a Tisza-szabályozás történetéről és nemzetgazdasági fontosságáról tartott akadémiai székfoglalójáról. Igazából szónoklási képességei nem tarthatók gyengének, ám mivel ő az ellenkezőjét gondolta, ez a nézet befolyásolhatta. Ez pedig rávilágít arra, hogy bár ő maga kétséget érzett szónoki képességeivel kapcsolatban, valójában hatékony és meggyőző kommunikátorként ismerték el, aki képes volt befolyásolni és tájékoztatni a közvéleményt és a döntéshozókat.

Kálayval szemben Fest Imre még lesúlytöbb képet alkot. Míg az első vette a fáradságot arra nézve, hogy eleinte jó színben tűntesse fel Lónyayt, addig az utóbbi már egy álnok és intrigáns személynek vázolja. Úgy gondolja, hogy Lónyay nem bízott meg a kollégáiban és gyakran vádolta őket valótlanosságokkal, ami arra utal, hogy nem volt megbízható és gyakran hazugsághoz fordult a célja elérése érdekében.²²⁴ Kitűnik az, miszerint Lónyay ambiciózus volt, viszont nem olyan téren, ahogyan azt Fest Imre mutatja be. Nem volt becsvágyó, sem pedig kapzsi, ha ez igaz lett volna, akkor megtartotta volna a miniszterelnöki pozícióját. Ambícióját úgy kell értelmezni, hogy nagy tervekkel lépett a politikusi pályára és előre szerette volna vinni az országot a fejlődés tekintetében. A szöveg szerint Lónyay volt az, aki rágalmazott másokat, ám ez fordítva történt. Fest Imre úgy gondolja, jó hazudozó, ezáltal kétségbe vonja az őszinteségét és megbízhatóságát. A hazugságokhoz jó beszélőkészség is szükségeltetik, ezzel szemben Lónyay nem tartotta magát jó annak, hogy mások előtt meggyőzően beszéljen, ezáltal pedig hazudni sem tudott. A portrékészítők megváltozott hozzáállása abban áll, hogy megváltozik a személyes attitűdjük a személyt illetően. Kecskeméthy például sokat remélt attól, hogy Lónyay miniszterelnök lett. Támogatta a tisztességesen fizető kormányzati állást, és az általa elindított lapba is sokat fektetett. Mivel ezek nem váltak valóra, ezért inkább oldalt cserélt és a politikus lejárásában vett részt.²²⁵ A későbbiek során politikai kudarcok sorozatát szenvedte el a miniszterelnöksége során, amit leginkább a független tényezők sorozata okozott. Belső megosztottság vette körül, mivel nem tudta egyesíteni a pártot. A választók számára csalódást okozott, ugyanis a beígért reformokból több elmaradt. 1873-ban bekövetkezett pénzügyi válság és a megoldatlan banki ügyek miatt pénzügyminiszterként elért sikerei jelentősen lecsökkentek. Tehát Lónyay politikai karrierje komplex és ellentmondásos volt, ahol sikerei és kudarcai egyaránt jelentős hatással voltak a történelmi emlékezetre és a politikai köztudatra.²²⁶

²²⁴ Fest Imre 1999: Emlékirataim. Budapest. Universitas Kiadó. 136-137

²²⁵ Kecskeméthy Aurél naplója. Budapest. Franklin. 1909. 268-272 (1871-1872)

²²⁶ Cieger András 1999: A politika forrásszimpadán. Lónyay Menyhért útja a politikában (1873-1875). Századok. 3. sz. 463-496

Bár számtalan írást, naplófeljegyzést hagyott maga után, ezek nem büszkélkednek érzelmes vagy önjellemző mondatokban. Míg Kákay kétségbe vonta Lónyay szaktudását, addig Pulszky Ferenc mint feltörekvő személyiségről beszélt: „*Lónyay, ki minden beszédet prózai felfogással mérlegelt, s a fellengző szónoklat hatalmának nem engedett, népszerűsége súlyt nem fektetett, és szívósan ragaszkodva ahhoz, amit jónak talált, az ellenkező ár közepén is meg tudta tartani állását*”.²²⁷ Pulszky Ferenc külön kiemelte Lónyaynak a szaktudását, az eszének a leleményességét, és elismerte gazdasági ismereteit. Beszédeit pragmatikusnak látta, aki nem hajol meg a hatásos szónoklat előtt, kitartott az általa helyesnek vélt dolgok mellett.

Politikai karrierje csúcsán a reformokat támogatta és a gazdasági modernizáció felé törekedett, ami azt mutatja, hogy progresszív gondolkodású volt és előremutató változásokat kívánt elérni. Ötleteivel, reformjaival és döntéseivel úgy tűnik, hogy meghaladta a korát, ez azt sugallja, miképpen innovatív és előrelátó volt, talán olyan mértékben, hogy képviselőtársai nem tudták követni. Ő volt az a nyúl a csigák között, akik még nem voltak felkészülve a változásra. Miniszterelnöksége alatt a rend iránti vágy és az ország előrehaladása motiválta, tehát elkötelezett volt az ország fejlődése és stabilitása iránt. Korlátozott volt a politikai befolyása és támogatása, ezáltal pedig nem tudott nagy változást elérni a politikai társai körében. Ezt pedig tetézte az, hogy politikai ellenfelei aktívan támadták és próbálták aláásni a hitelességét. Egyrészt korrupciós vádakkal lehetett volna illetni amiatt, hogy Deák Ferenc számos ismerősét és rokonát jutatta előkelő pozícióba, ezzel azt a látszatot keltve, hogy csak a pénz érdekli. Ezt egyébként szóvá teszi a naplójában is. Gazdasági szakemberként felelőssé tették a gazdasági zavarokért, és elitizmussal vádolták a magánsikerei miatt. Másrészt korrupcióért lehetett volna vádolni, mert családja jó pár tagja szerepet töltött be a politikai életben. A Lónyayak választási száma, illetve a képviselővé vált rokonok száma igen kiemelkedő, viszont nem a legmagasabb. Bár a politikustársai nagyobb óvatosságot vártak volna el tőle, ő ennek ellenére megmutatta a rátermettségét. Beszédeiben hangsúlyozta, hogy lelkiismerete tiszta. Illették hataloméhséggel, amely ellentmond ennek a kijelentésnek, ugyanis karrierjének második felében a pártonkívüliséget választotta. Személye sokoldalú volt és sok embernek adott követendő példát. Kállay azt mondta, hogy Lónyay elfogadható szakpolitikusként tűnt, de jellem- és képességbeli hiányai miatt nem alkalmas a vezér szerepére. A kritika, ami Lónyay kormányfői teljesítményére vonatkozik, politikai motivációként tükrözi és nem feltétlenül objektív. Miniszterelnökségi sikertelenségének soha nem érezte saját képességei hiányosságának. Magára mint egy visszás belpolitikai helyzetre tekintett, és védtelennek érezte magát az őt ért támadásokkal szemben. 1874-ben Kákay már a vérmérsékletével sem volt megelégedve, holott korábban azt emelte ki, hogy az idegei kötélből vannak és hidegen hagyja a környezeti támadások. Emelett nagy valószínűséggel

²²⁷ Pulszky Ferenc 1958: Életem és korom. Budapest. Szépirodalmi Könyvkiadó. 1. köt. 203 és 298. (eredetileg 1880 és 1882 között jelent meg)

megváltozott lelkiállapota állt. Az egyszerre rázuduló és embertpróbáló feladatok indulatosabbá tették, ennek következtében pedig kapkodni kezdett. Nem foglalkoztatta saját testi és lelki egészsége. Úgy gondolta, hogy ő, mint a család feje pozitív mintával kell mutatnia a többiek előtt. A halállal kapcsolatban is csak az nyugtalanította, hogy gyermekei képesek lesznek-e talpra állni. Ha úgy vesszük leginkább csak korán öszülő haja érdekelte, és irigységgel figyelte fiatalabb politikustársait. Betegségei az 1860-as években jelentkeztek, és élete végéig kitartottak. Viszont teste jelzéseire hosszú ideig nem fordított kellő figyelmet, ha tette, akkor is csak igyekezett pihenni. Végül engedelmeskedett az orvosainak és feleségével gyógyulni indult. Ám a kúrát inkább kellemes időöltésnek fogta fel. Összehasonlította a különböző kezeléseket, jó kedvvel írt az ételekről és italokról. Utolsó tíz évében alvási problémákkal küzdött. Álmatlanságának okát a család anyagi helyzete okozta. Utolsó leveleiben már azért is elnézést kért, hogy kimerültsége miatt írása olvashatatlaná vált.²²⁸

Családfőként felelősséget érzett nemcsak saját gyermekei, hanem testvérei jólétéért is. Mivel a család összetartó volt, ezért a gyerekek és a rokonság nem mindig érezte, milyen szorult a helyzet. Mivel a család már eddig is bőségben élt, ezért nem érezte annak a súlyát, hogy mennyit költhet úgy, hogy ne legyen belőle probléma. Bár karrierje során növekedett a vagyona, a család gazdag életmódja miatt ez nem jelentett megoldást a pénzügyi problémákra. Lónyay Menyhért jelentős személyi és pénzügyi áldozatot hozott családjá és pénzügyi meggyőződése érdekében, ami hosszútávon fenntarthatatlan helyzethez vezetett. A családi összetartás és a társadalmi elvárások súlya alatt végül a család vagyona és Menyhért lelki békéje is megrendült. Életkora és ritka képességei alapján nagy szolgálatot tehetett volna az országnak, ha nem zárul le idő előtt oly gazdag pályája eredményeiben és érdekes mozzanataiban. A család a magyar kultúra és politika szerves része, hozzájárulva a nemzeti identitás kialakításához és fenntartásához különböző területeken. Saját bajai nem foglalkoztatták, mert úgy vélte példát kell mutatnia.

²²⁸ Cieger András 2002: 48-50

Összefoglalás

A Lónyay család jelentős politikai és társadalmi szereplőket adott vidékünknek. Történelmük azért is fontos, mert a tagjaik számos kulcsfontosságú történelmi pillanatban játszottak szerepet. Emellett a Lónyayak példaértékű örökségeket hagytak az utókorra, például a Tiszaszabályozási csatornát vagy a Tuzsérban található Lónyay-kastélyt.

Diplomamunkám témája: A Lónyayak politikai pályafutása a 19. század idején. A munkámhoz levéltári elemzést használtam, egyrészt a Kárpátaljai Állami Levéltár beregszászi részlegének adataiból, másrészt a magyarországi levéltárak, mint az Országos Nemzeti Levéltár²²⁹, a Budapest Főváros Levéltára²³⁰, valamint az Országos Széchényi Könyvtár²³¹ elektronikusan elérhető adatbázisát. Továbbá szakirodalmi elemzést végeztem, amelyben nagy segítségemre voltak többek között Cieger András különböző írásai és Doby Antal munkái. Ezenkívül felhasználtam az interneten elérhető forrásokat és a konferenciák szövegeit.

Diplomamunkám megírásához forráselemző és –feldolgozó módszert alkalmaztam. A munka elkészítéséhez számos sajtóforrás és szakirodalom állt a rendelkezésemre, amit igyekeztem a legjobb tudásom szerint hasznosítani. A dolgozat a következő részekből tevődik össze: bevezetés, négy fejezet és azoknak alfejezetei, összefoglalás valamint felhasznált forrási és irodalmi jegyzék. A dolgozatom eredményei a témáról szóló szakirodalmi feldolgozásból, levéltári elemzésből származnak.

A munka megírásánál az volt a célom, hogy átfogó képet alkossak a Lónyayak életéről és tevékenységükről. Az első fejezetben röviden felvázoltam a Lónyayak eredetét, említve a fontosabb neveket. Az alfejezetekben bemutatam néhány épületet, amely egykoron a Lónyayak székhelyeül szolgáltak. A kastélyok közül egy Erdélyben, kettő Magyarországon, valamint kettő Kárpátalján található. Ezek a kastélyok a következők: aranyosmeggyesi, tuzséri, bodrogolaszi, bátyúi és beregsomi.

A második részben röviden ismertettem a Lónyayak oktatását valamint neveltetésüket. Itt már konkrétan a 19. századra tértem ki. A korszakban nagy hangsúlyt fektettek nyelvek elsajátítására. Nem volt ritka eset, ha egy családban a családtagok több nyelvet beszéltek, valamint a felnőttkori nyelvtanulások is gyakoriak voltak. Az iskola előtt házi oktatásban részesültek, az iskolákat több helyen végezték, hogy ne létesítsenek szoros kapcsolatot az intézménnyel és a közösséggel.

A harmadik fejezetben a Lónyay család Bereg megyei birtokaikkal foglalkoztam, ahol igyekeztem átfogó képet adni a vidékünkön lévő birtokaikkal kapcsolatban, milyen módon jutottak

²²⁹ Országos Nemzeti Levéltár Országos Levéltára: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/>

²³⁰ Budapest Főváros Levéltára: <https://bparchiv.hu/>

²³¹ Országos Széchényi Könyvtár: <https://mek.oszk.hu/hu/>, <https://m.oszk.hu/site.php?i=atiranyitas&url=http://www.oszk.hu/epa>

ezekhez a földekhez. A birtokokat nagyjából örökölték az előző generációktól, illetve voltak olyan esetek is, amikor adományként kaptak földeket. A Lónyayoknak egyes településeken jelentős uradalmat tudhattak magukénak, de kiterjedésük a legtöbb esetben nem volt nagyobb a teleknél. Habár a korszak meghatározó alapillére a földbirtok volt, ez még nem jelentette azt, hogy kis birtok esetén a család ne örvendett volna nagy tiszteletnek. Fogalagokoztam még többek között Lónyay Gábor munkásságával is, aki közgazdagságtani cikkeivel, illetve fodításaival hozzájárult Magyarország gazdasági fejlődéséhez. Lónyay János, Lónyay Menyhért édesapjának politikai tevékenységében nevezetesnek tekinthető az 1848-as oszéggyűlésben betöltött szerepe.

A negyedik rész pedig Lónyay Menyhértnak szenteltem. Igyekeztem bemutatni, hogy milyen szerepet töltött be a politikai életben és a társadalomban, valamint kiemeltém néhány fontosabb állomást az életéből. Lónyay Menyhért képének kialakításához felhasználtam a magyarországi levéltárak elektronikus útján elérhető forrásanyagokat, valamint nagy segítségemre voltak Cieger András munkái és elemzései ezzel kapcsolatban.

A negyedik fejezetben kitértem még Lónyay Menyhértnak a személyiségére. Lónyay Menyhért személyisége összetett volt: politikusként és közgazdászként egyaránt tevékenykedett, és számos fontos történelmi eseményben részt vett. Hozzájárult országa politikai és gazdasági fejlődéséhez, de karrierjét kontroverziák is kísérték. Különféle szférákban való részvétele megmutatta sokoldaluságát és intellektuális mélységét. Politikai elkötelezettsége mellett mély kapcsolatot ápolott a családjával, ami nyilvánvaló volt magánéletében és gyermekei nevelésében. Politikai nézeteit tekintve a liberalizmus és a konzervatizmus között helyezkedett el. Inkább a cselekvés és a konkrét eredmények híve volt, nem pedig a szavaké. Ő volt az, aki felismerte a változás szükségét már akkor, amikor az ország még nem állt készen erre. Túl sokat vállalt magára, ugyanis egyszerre akart nagy politikai változásokat és a családi életet egyengetni. Családfőként akkor is akart segíteni a gyerekeinek és testvéreinek, amikor már anyagilag nem tudta megengedni. Reális korrupciós vádak érték, bár ő erre rácafolott, mégis indokot adott rá, hogy vádak sokaságát zúdítsák rá. Szeretett volna olyan problémákra megoldást találni, amelyeket eddig még nem sikerült vagy nem is lehetne.

ЗМІСТ

Родина Лоньяї дала нашому регіону багатьох значних політичних та суспільних діячів. Їхня історія важлива ще й тому, що члени родини відігравали ключову роль у численних історичних моментах. Крім того, Лоньяї залишили нащадкам цінну спадщину, наприклад, канал Тисарегуляції чи палац Лоньяї в Тужері.

Тема моєї дипломної роботи: Політична кар'єра Лоньяїв у XIX столітті. У роботі я використовувала архівний аналіз, зокрема дані відділу Державний архів Закарпатської області, а також електронні бази даних угорських архівів, таких як Національний архів Угорщини²³², Архів міста Будапешт²³³ та Національна бібліотека ім. Сечені²³⁴. Крім того, я провіла аналіз наукової літератури, в якому мені допомогли, зокрема, різні роботи Андраша Цігера та Антала Добі. Я також використовувала доступні в Інтернеті джерела та тексти конференцій.

Для написання дипломної роботи я застосувала методи аналізу та обробки джерел. У моєму розпорядженні було багато джерел преси та наукової літератури, які я намагався використати якнайкраще. Робота складається з вступу, чотирьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел та літератури. Результати моєї роботи походять з аналізу наукової літератури за темою та архівного аналізу.

Метою написання роботи було створити всебічну картину життя та діяльності Лоньяїв. У першому розділі я коротко окреслив походження Лоньяїв, згадуючи найважливіші імена. У підрозділі я представив кілька будівель, які колись були резиденціями Лоньяїв. Серед палаців є один в Трансільванії, два в Угорщині та два на Закарпатті. Це палаци в Арань'ошмедьєші, Тужері, Бодроголасі, Батю та Берегшомі.

У другому розділі я коротко описала освіту та виховання Лоньяїв, зосередившись на XIX столітті. У той час велика увага приділялася вивченню мов. Не було рідкістю, коли в члени родини розмовляли кількома мовами, а навчання мов у дорослому віці також було поширеним явищем. До школи вони отримували домашню освіту, школи закінчували в різних місцях, щоб не встановлювати тісних зв'язків з установою та громадою.

У третьому розділі я займався маєтками родини Лоньяї в Закарпатській області, намагаючись дати всебічну картину їхніх володінь у нашому регіоні, як вони отримали ці землі. Маєтки в основному успадковувалися від попередніх поколінь, були також випадки, коли вони отримували землі як дарунок. У деяких населених пунктах Лоньяї мали значні маєтки, але в більшості випадків їхні розміри не перевищували ділянки. Хоча основою епохи

²³² Національний архів Угорщини <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/>

²³³ Архів міста Будапешт <https://bparchiv.hu/>

²³⁴ Національна бібліотека ім. Сечені <https://mek.oszk.hu/hu/>, <https://m.oszk.hu/site.php?i=atiranyitas&url=http://www.oszk.hu/epa>

було землеволодіння, це ще не означало, що родина не користувалася великою повагою. Я також займався, серед іншого, діяльністю Габора Лоньяї, який своїми статтями з політекономії та перекладами сприяв економічному розвитку Угорщини. Політична діяльність Яноша Лоньяї, батька Менґерта Лоньяї, відзначилася його роллю на Сеймі 1848 року.

Четвертий розділ я присвятила Менґерта Лоньяї. Я намагався показати, яку роль він відіграв у політичному житті та суспільстві, а також виділила кілька важливих віх у його житті. Для формування образу Менґерта Лоньяї я використовував джерельні матеріали, доступні в електронному вигляді в угорських архівах, а також мені дуже допомогли роботи та аналізи Андраша Цігера з цього питання.

У четвертому розділі я також торкнувся особистості Менґерта Лоньяї. Особистість Менґерта Лоньяї була складною: він був одночасно політиком і економістом, брав участь у численних важливих історичних подіях. Він сприяв політичному та економічному розвитку своєї країни, але його кар'єру супроводжували контрверсії. Його участь у різних сферах показала його різнобічність та інтелектуальну глибину. Поряд з політичною відданістю він мав тісні стосунки з родиною, що було очевидно в його особистому житті та вихованні дітей. За своїми політичними поглядами він займав проміжне становище між лібералізмом і консерватизмом. Він був прихильником дії та конкретних результатів, а не слів. Саме він усвідомив необхідність змін у той час, коли країна ще не була до цього готова. Він узяв на себе занадто багато, оскільки одночасно хотів здійснити великі політичні зміни та налагодити сімейне життя. Як глава сім'ї він намагався допомогти дітям і братам навіть тоді, коли вже не міг собі цього дозволити матеріально. На нього посипалися звинувачення в реальній корупції, хоча він спростував їх, але все ж дав привід звинуватити себе в безлічі звинувачень. Він хотів знайти рішення проблем, які досі не вдавалося вирішити або взагалі неможливо було вирішити.

Felhasznált forrás és irodalom jegyzéke

I. LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

1. Kárpátalja Területi Állami Levéltár F. 10.
2. F. 10. op. 2 od.zb 115, 1376, 1492, 1493.
3. F. 10. op. 3 od.zb. 155, 160, 260, 325, 326, 1024.
4. F. 10. op. 4. od.zb 127, 1432, 1433.
5. F. 10. op. 5. od.dz. 681.
6. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 452 22. tétel 2-6. altétel, Lónyay Etelka
7. MNL OL P 452 32. d. 22. tétel 1.altétel. Lónyay III. Albert
8. MNL OL P 452 11. tétel. Lónyay IX. Gábor és fia, X. Gábor.
9. MNL OL P 452 16. nd. 8. tétel No. 582-677. Lónyay VIII. Gábornak írt levelek.
10. MOL P 470. 1.cs. Lónyay III. Albert
11. MNL Filmtár 34861 Lonyay János Levelezése
12. MNL Filmtár 37154-37156. Lónyay Menyhért politikai naplója
13. MNL D 215. 1862-11-1850 285. cs., Lónyay Menyhért szabolcsi birtokán történő per Sashegyi (szerk.) 1959. 331-335
14. Budapest Főváros Levéltára XIII. 12. 3. d. Lónyay Menyhért levelezése.
15. Országos Széchényi Könyvtár Kt. Lónyay Menyhért Csengery Antalhoz, 1878. szept. 17

II. IRODALOMJEGYZÉK

16. A magyar társadalom lexikonja 1930. Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvállalat. Budapest
17. Ámik Ákos: Lónyay Menyhért tevékenysége a nyírvizek szabályozása körüli vitákban. In: *Örökségünk. A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa*. Tuzsér Községért Közalapítvány. Tuzsér, 2023
18. Cieger András 2008: *Lónyay Menyhért, 1822-1884. Szerepek – programok – konfliktusok*. Századvég. Budapest.
19. Cieger András: *Árny- és fényképek. Lónyay Menyhért személyisége*. In: *Aetas* 2002. 2-3. szám. 36.
20. Cieger András: *A politika forgószínpadán: Lónyay Menyhért útja a politikában (1873-1875)*. Századok 1999/1. szám
21. Cieger András: *A Lónyay - Kappel-vagyoni nyomában. Egy "újjarisztokrata" család vagyoni helyzete és életkörülményei a 19. második felében*. Történelmi Szemle 1998/1.-2. szám 87-110. p.

22. Cieger András: *A bizalmatlanság kora. Lónyay Menyhért a kormány élén.* Századok 2001/1. szám 61-102. p.
23. Cieger András 1999: *A politika forrásszimpadán. Lónyay Menyhért útja a politikában (1873-1875).* Századok. 3. sz. 463-496
24. C. Tóth Norbert: A Lónyai (Naményi) család története a középkorban. In: *Örökségünk. A Lónyayak eltűnt és felfedezett világa.* Tuzsér Községért Közalapítvány. Tuzsér, 2023
25. Cieger András : *Érdekek és stratégiák. A helyi politikai elit érdekérvényesítési lehetőségei a kárpátaljai régió vármegyéiben a dualizmus időszakába.* In: Korall, Társadalomtörténeti folyóirat. 2003.
26. Csatóry 1998: Szabadságharc a végeken. Annom1848-1849. Ungvár:
27. Dr. Cieger András: Lónyay Menyhért, a politikus és a földbirtokos. In: *Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai.* Tuzsér, 2012
28. Dr. Hermann Róbert: Lónyay Menyhért – a forradalom az utolsó rendi országgyűlésen. In: *Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai.* Tuzsér, 2012
29. Dr. Tóth Áron: Kastély vagy kúria? A tuzséri Lónyay-kastély. In: *Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai.* Tuzsér, 2012
30. Entz Géza (szerk.) *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye műemlékei II. – Magyarország Műemléki topográfiája 11.* Budapest. 1987.
31. Értesítő Sárospatak 1899/1900-1901/02. = *A sárospataki ev. ref. főiskola/akadémia és gymnasium/ értesítője az 1899/1900. iskolai évről.* 44. évfolyam. Összeállította Zsindely István és Szirneyi Endre. Sárospatak, 1900. (Megjelent évente változó címmel.)
32. Felföldy Doby Antal (1985): *Lónyay család. Nagy Lónyay és Vásáros Naményi gróf, báró és nemes.* Pallas Részvénytársaság Nyomdája. Budapest.
33. Fest Imre 1999: *Emlékirataim.* Budapest. Universitas Kiadó. 136-137
34. Gróf Lónyay Menyhért önéletrajzi töredéke Budapesti Szemle, 1885/102. szám
35. Gróf Széchényi István naplója 1848-49-ben, 2. kötet, 1848. március 15-16., 1-2. oldal
36. Gudenus János József: *A Lónyay családról egy családtörténész szemével.* In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
37. Hamza Gábor: *Lónyay Menyhért. Portrévázlat.* In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
38. Hermann Róber: *Egy ismert-ismeretlen napló titkai. Lónyay Menyhért naplójegyzetei az 1847-1848 évi utolsó rendi országgyűlésről.* In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.

39. Horváth Mihály 1868: *25 év Magyarország történetéből* II. Ráth Mór. Pest. 540. 1
40. Horváth István: *Lónyay Menyhért társulati tevékenysége, szerepe a Tisza szabályozásában*. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
41. Hunfalvy Pál (1986): *Napló 1948-1949*, Szépirodalmi Kiadó
42. Juhász Lajos: *Lónyay Menyhért közös pénzügyministersége, 1870-1871*. Századok 194.
43. Kákay Aranyos 1866: *Újabb árny- és fényképek*. Pest. 98-99.
44. K. Nagy Sándor 1891: A jobbágyság története Magyarországon. In: *Szabó Ferencz: Történeti, nép- és földrajzi könyvtár, XXXVI. kötet*. Pleitz Per. Pál Könyvnyomdája, Nagy-Becskerek
45. Kecskeméthy Aurél naplója. Budapest. Franklin. 1909. 268-272 (1871-1872)
46. Laki Lukács László (1995): *A császtay Lónyayak*, Edelényi füzetek 10. Készült a Városi Rendezvények Háza és Könyvtár számítógépes szövegszerkesztőjén és sokszorosító műhelyében. Edelény.
47. Lónyay Etelka 1891: *Töredékek, Lónyay Jánosné emlékiratai*. Első kötet visszaemlékezések. Budapest.
48. Lónyay Menyhértnek 1847/48-diki naplója. Közzéteszi Kónyi Manó. Budapesti Szemle 1896/231. szám 343. p.
49. Lónyay Menyhért (1870): *Nevezetesebb országgyűlési beszédei*, Ráth Mór, Pest
50. Lónyay Menyhért Andrássy Gyulához 1866. aug. 26. (közli Deák F. 1903. IV. köt. 40-41.)
51. Lónyay Menyhért, Lónyay Alberthez, 1848. márc. 30. (Deák F. 1903, II. köt. 215-216.)
52. Lónyay Menyhért naplója 1860-1861, Századvég Pol. Isk. Alapítvány, 2003
53. Lónyay Menyhért 2000: *A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága*. Magyar Tudomány. 45. évf. 6. sz. 734.
54. Marczibányi György Lovag 1886: *Nemességi kézikönyv nemesi ügyekben*. Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest
55. Mikszáth Kálmán 1983: *Fábry Anna*, Szépirodalmi Könyvkiadó
56. Nagy Iván 1860: *Magyarország családai czimerekkel és nemzeti táblakkal*. Hetedik kötet. Pest.
57. Pakh Albert 1855: *Újabbkori ismeretek tára V*. Pest
58. Podmaniczky Frigyes: *Naplótöredékek*, 1888. V. köt. 275. OSZK Kt. Quart Hung 1417.
59. Pulszky Ferenc 1958: *Életem és korom*. Budapest. Szépirodalmi Könyvkiadó. 1. köt. 203 és 298. (eredetileg 1880 és 1882 között jelent meg)
60. Rébay Magdolna: *A fiúk neveltetése és oktatása négy arisztokrata családban* (GR./HG. Lónyay, BR. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye műemlékei II. 1987. 395.

61. Szakály Sándor: *Dr. nagylónyai és vásárosnaményi Lónyay Menyhért gróf a Magyar Tudományos Akadémia élén (1871-1884)*. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
62. Szilágyi László: *A dualizmus kori választások tétje. Lónyay Menyhért politikai pályája*. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
63. Szechenyi István 1982: *Napló*. Gondolat Kiadó
64. Tanárky Gyula naplója, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. 1961. 89. (1859. augusztus 18.)
65. Tringli, István 2022: A nemesi kiváltságok és az Aranybulla. In: *Andreae II regis Hungariae decretum anni 1222 bulla aurea roboratum*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Moravcsik Gyula Intézet; Eötvös Loránd Research Network; Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, pp. 207-223.
66. Zelovich Kornél: A magyar vasutak története. In: *A magyar közlekedésügy monográfiája*. Budapest: 1935. 36-37. oldal
67. Vachot Imre 1843: *Országgyűlési almanach*, Trattner-Károlyi Betűívek Uri Utoza 453. 154
68. Varga János: „... ide V. Naményba hozottatván meg hidegedett tetemei”. *A naményi Lónyayak az anyakönyvek bejegyzéseiben*. In: Szabolcs-szatmári-beregi Szemle: Fejezetek a Lónyay család történetéből, 58. évf. 2023.
69. Vasárnapi Ujság. 46. évf. 45. sz. (1899. november 5.) 754-455
70. Virág Irén (2013): *A magyar arisztokrácia neveltetése (1790-1848)*. Líceum Kiadó. Eger.

III. INTERNETES FORRÁSOK

71. 1947. évi IV. törvény egyes címek és rangok megszüntetéséről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=94700004.tv> (2024.01.10.)
72. A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozta
<https://mek.oszk.hu/04800/04834/html/kossuth0083/kossuth0083.html> (2024.01.10)
73. Chemin Neuf közösség https://www.chemin-neuf.hu/?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=69 (2024.05.15.)
74. Dr. Karácsonyi János (1904): *Az első Lónyayak. Családtörténeti tanulmány*. Sz. László Nyomda, Nagyvárad, 121. old. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1905-F13B/1905-1-F13C/szakirodalom-F310/dr-karacsonyi-janos-az-elso-lonyaiak-csaladtorteneti-tanulmany-nagyvarad-sz-laszlo-nyomda-1904-8-r-121-old-es-egy-leszarm-tabla-ara-2-kor-F311/> (2023.12.10)
75. Domanovszky György: *A jobbágyság élete* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Domanovszky-domanovszky-magyar-muvelodestortenet-1/masodik-kotet-magyar-renaissance-57D/domanovszky-gyorgy-a-jobbagysag-elete-826/> (2023.12.10)

76. Jobbágyi szolgáltatások, adók, terhek <http://tortenelemcikkek.hu/node/679> (2023.12.02.)
77. jobbágy jelentése <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1688.html> (2023.12.02.)
78. Kovács Kálmán Árpád: *Lónyay Menyhért a politikus és az egyházférfi (1822-1884)* <https://confessio.reformatus.hu/v/942/> (B H2024. 04. 20.)
79. Kovács Sándor 2008: *Bús düledékeiden*. Kárpatalja vár- és kastélykalauza. 2. bővített kiadás. Budapest
80. Magyar életrajzi lexikon Lónyay <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/1-1005E/lonyay-10EBC/> (2024.01.05)
81. Magyar életrajzi lexikon Lónyay András <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/1-940D4/lonyay-andras-96053/> (2024.01.05.)
82. Magyar életrajzi lexikon Lónyay Béla: <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/1/114285.htm> (2023. 01. 10.)
83. Lónyay család: <http://www.kislexikon.hu/lonyay.html#ixzz49HpHR04V> (2023. 01. 10.)
84. Lónyay család <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/hetedik-kotet-5828/lonyay-csalad-nagy-lonyai-es-vasaros-namenyi-5D02/> (2024.01.02.)
85. Lónyay Menyhért: https://mek.oszk.hu/03200/03260/html/Index_elemei/Lonyay_cd_frameset/Navbar/Framesetek/Lonyay%20eletutja%20frameset.html (2023. 05. 10.)
86. Lónyay-kastély <https://csodarabbikutja.hu/hu/turizmus/elem/lonyay-kastely-1213> (2024.05.15)
87. Magyar életrajzi lexikon Lónyay Gábor <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/1-940D4/lonyay-gabor-9607C/> (2024.01.02.)
88. Mit takart a hűtlenség tényállása a régi magyar jogban? <https://www.jogiforum.hu/hir/2019/12/03/mit-takart-a-hutlenseg-tenyallasa-a-regi-magyar-jogban-tudta-e-jogtorteneti-nyalanksagok/> (2024.01.04)
89. Persevero jelentése <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/LatinNyelvSzotara-a-latin-nyelv-szotara-1/persevero-1-perseverus-17292/> (2024.01.04)
90. Mednyánszky, BR. Podmaniczky, BR. Splényi) a dualizmus korában http://real.mtak.hu/63691/1/Lonyay_Mednyanszky_Podmaniczky_Splenyi_tanulm.pdf (2022. 12. 02.)
91. Szemerev Ádám: *Lónyay Menyhért és a vasút – 150 éves a Nyíregyháza-Ungvár-Vasútvonal*. Sínek világa. A Magyar Államvasutak Zrt. pálya és hídszakmai folyóirata 2023/2

<https://www.sinekvilaga.hu/lonyay-menyhert-es-a-vasut-150-eves-a-nyiregyhaza-ungvar-vasutvonal?index=2> (2024. 01. 3.)

92. Szinnyi József: *Magyar írók élete és munkái* <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2023. 11. 6.)

93. Társadalom, kultúra, művelődés – A 19. század magyar mérlege
<https://uj szo.com/panorama/tarsadalom-kultura-muvelodes-a-19-szazad-magyar-merlege>
(2024.01.06)

94. Veres Zsolt: *Aranyosmeggyes, a Lónyayak ősi fészke.*
<https://akovekmeselnek.hu/2016/01/23/aranyosmeggyes-a-lonyayak-osi-feszke/> (2022. 11. 11.)

Absztrakt

Diplomamunkám témája: A Lónyayak politikai pályafutása a 19. század idején. Kutatásom a Lónyay család politikai, illetve gazdasági pályafutására fókuszál, különös tekintettel Lónyay Menyhéltre. A munkámban az volt a célom, hogy átfogó képet tudjak adni a Lónyayakról a korszakot illetően. A munka megírásához forráselemző- és feldolgozó módszert alkalmaztam. A levéltári anyagokat illetően egyrészt felhasználtam a Kárpátaljai Állami Levéltár beregszászi részlegének az erre vonatkozó forrásadatait, valamint a magyarországi levéltárak elektronikusan elérhető forrásanyagát.

A Lónyay család politikai befolyása jelentős volt a 19. században. Több családtag is kiemelkedő szerepet játszott a közéletben és aktívan részt vett a politikai életben. Lónyay Menyhért, a család egyik legkiemelkedőbb alakja, 1867 és 1871 között Magyarország miniszterelnöke volt. A Lónyayak a konzervatív politikai irányzathoz tartoztak. Lónyay Menyhért, a Deák-párt tagjaként, fontos szerepet játszott a politikai életben és hozzájárult a konszolidációhoz. Lónyay Menyhért hajlandó volt engedményeket tenni, még ha ez népszerűtlen döntéseket is jelentett. A Lónyayak nem csak a központi hatalom gyakorlására korlátozódtak, hanem hozzájárultak a magyar politikai élet fejlődéséhez is. A család tagjai aktívak voltak a helyi közösségekben is, ahol fontos szerepet vállaltak a gazdasági modernizációban és a tudományos élet előmozdításában. Számos birtokuk volt a vidékünkön is, amelyet örökölték vagy királyi adományként kaptak. Politikai tevékenységük szorosan összefonódott a 19. századi Magyarország történelmi eseményeivel. Részt vettek az 1848-as forradalomban, és a század második felében is megőrizték a politikai befolyásukat. A család tagjainak tevékenysége hozzájárult az ország modernizációjához és elősegítette a nemzeti identitás megerősödését egy olyan időszakban, amikor Magyarország politikai és társadalmi átalakuláson ment keresztül.

Kulcsszavak: 19.század, Lónyay-család, politika, 1848, birtok, Lónyay Menyhért.

Абстракт

Тема дипломної Політична кар'єра Лоняїв у ХІХ столітті. Моя дослідження зосереджена на політичній та економічній кар'єрі родини Лоняїв з особливим акцентом на Меньгерті Лоняї. Моя мета полягала в тому, щоб надати всебічну картину про Лоняїв за цей період. Для написання роботи я використовувала методи аналізу та обробки джерел. Що стосується архівних матеріалів, то я, з одного боку, використовувала відповідні джерельні дані відділу Державний архів Закарпатської області, а також електронні джерела угорських архівів.

Родина Лоняї мала значний політичний вплив у ХІХ столітті. Кілька членів родини обіймали провідні громадські посади та активно брали участь у політичному житті. Найвидатнішою постаттю родини був Мельхіор Лоняї, який у 1867-1871 роках був прем'єр-міністром Угорщини. Лоняї належали до консервативного політичного напрямку. Меньгерт Лоняї як член партії Деака брав участь у політичному житті та відіграв важливу роль у консолідації. Меньгерт Лоняї був готовий йти на поступки, навіть якщо це означало непопулярні рішення. Внесок Лоняї у розвиток угорського політичного життя не обмежувався лише здійсненням центральної влади. Члени родини також були активними на місцевому рівні, де багато хто відіграв важливу роль у економічній модернізації та сприянні науковому життю. Вони мали численні маєтки в нашому регіоні, успадковані або отримані як королівські дарунки. Політична діяльність Лоняї у ХІХ столітті тісно переплелася з історичними подіями тогочасної Угорщини. Вони брали участь у революції 1848 року, а в другій половині століття їхній політичний вплив зберігався. Діяльність членів родини сприяла модернізації країни та зміцненню національної ідентичності в період політичних та соціальних перетворень в Угорщині.

Ключові слова: 19 століття, родина Лоняї, політика, 1848 рік, маєток, Меньгерт Лоняї.